

עיונים בספרות ילדים 5

תשנ"א

נושא עליה וקליטה בספרות ילדים

עיבודים דידיקטיים לארבע יצירות

"ככר העצב וככר השמחה" מאת נורית זרחי,
כתבה: אילנה אלקד להמן.

"תפילה" מאת מרים ילן-שטקליס
"עם ילדים בקפריסין" מאת זאב
כתבה: דליח שסין.

"הדודה יוזיפינה נשארתי באסם" מאת נורית זרחי,
כתבה: שרה ציוני.

עיונים בספרות ילדים 5

תשנ"א

נושא עליה וקליטה בספרות ילדים

עיבודים דידקטים לארבע יצירות

"ככר העצב וככר השמחה" מאת נורית זרחי,

כתבה: אילנה אלקד לחמן.

"תפילה" מאת מרים ילן-שטקליס

"עם ילדים בקפריסין" מאת זאב

כתבה: דליה שטין.

"הדודה יוזיפינה נשארתי באסם" מאת נורית זרחי,

כתבה: שרה ציוני.

הביאה לדפוס מירי ברוך

"ככר השמחה וככר העצב" / מאת נורית זרחי הצעה להוראת הסיפור / אילנה אלקד-להמן

על הסיפור¹

הסיפור "ככר השמחה וככר העצב" מאת נורית זרחי, הינו סיפור המתאים מאד לטיפול בבעיית קליטת העליה בכל תקופה, היות ואין בו סימנים מזהים של זמן ומקום, (פרט לשם הילדה, ניוטה, המצלצל רוסי, אך הינו למעשה גם שם אנגלי). בסיפור ילדה, נועה-ניוטה, והתמורה העוברת עליה מראשית שהייתה בארץ החדשה, מיאוש ותחושת חוסר אונים וחוסר שייכות, לנכונות להתמודד עם הקשיים הניצבים בפניה. זאת, תוך אמונה שהאדם יכול לעצב את חייו, והוא אחראי לאופן בו יבחר לחיות אותם: אם ירצה - יוכל להתגבר על הקשיים ולראות את הטוב, ולא את הרע, בכל שלב בחייו. נועה - ניוטה המפנה את גבה לעולם, "לא רצתה שום מגע", בראשית הסיפור, הופכת לאדם המתבונן בעיני הזולת ומושיט ידו לקראתו:

"הפעם לא הפנתה נועה את גבה והתבוננה בעיניי האשה... הושיטה את ידה הקטנה ... ואמרה: 'שלום!'".

הקשיים המוצגים בראשית הסיפור הינם קשיי עולים בכל תקופה, מכל תפוצה, ובכל גיל: התמודדות עם שינוי נוף; שינוי שפה; הסתגלות לחברה חדשה; שינוי בסטטוס החברתי של העולה; קשיים במסגרת המשפחתית, בה נוצרים מתחים כתוצאה מכל הקשיים שנמנו.

המפתח להוראת היצירה בהצעה זו הינו **מבנה הסיפור**.

ייחודו של המבנה הוא בארגון קונצנטרי של שלושה סיפורים, זה בתוך זה: הסיפור הפותח הינו **סיפור קשיי הקליטה של נועה-ניוטה**. ממנו אנו עוברי באמצעות הזיה-חלום לסיפור מפגש של נועה - ניוטה עם שני ידידים **דמוניים: לי ו-מון**. המעבר מהספור הפותח להזיה נעשה בעת שנועה יושבת על כסא שהובא ע"י אשה, בת הארץ, ובו מגולפים לימונים. "נועה לחצה על המסעד בכוח, כדי שלא תפרוץ בבכי, ונבהלה: נדמה לה שנבעה חור בכסא - לא חור אלא מנהרה שלמה!".

העולם המתגלה בהזיה שונה בכל מהעולם בו היתה מצויה נועה קודם. כל הקשיים שהיו לה (שפה בלתי מובנת, חוסר חברה או יחס עוין מצד הילדים, נוף מדכדך ושונה מהמוכר לה) נעלמו. הידידים (ששםם = לימון) מציעים לה ללגום מיץ לימון. המיץ מסמל את יחסיות הקשיים בחיים ואת השונות הלגיטימית בין בני האדם: מה שנראה לאחד חמוץ בעיני השני אינו נורא כלל, אלא מהנה. בתוך סיפור זה משובץ **סיפור פנימי**: סיפור המסופר ע"י מון לנועה-ניוטה בו הוא מסביר לה מדוע שונים בני האדם זה מזה, וכיצד הם יכולים להשפיע המתרחש בחייהם. בשני קצוות העולם עומדים **אופים** המשגרים לעולם את הילודים. האופים מעוצבים באמצעות תקבולת ניגודית המתייחסת למראה החיצוני

שלהם, יחסם לעבודתם, יחסם לילודים, ויחסם לחיים.

התינוקות הנשלחים לעולם ע"י האופים המעניקים להם מלחם השמחה יהיו שמחים בחייהם, ואלו הזוכים מלחם העצב - יהיו עצובים.

זהו סיפור אלגורי-אטיולוגי המספר על לידת בני-אדם, ומקור אופיים, העושה שימוש במוטיב העממי, שבריאת האדם קשורה באפיה. הבחירה באופים אינה מקרית: אופה הלש בצק מעצב את צורתו המוגמרת, אך הבצק אינו התוצר המוגמר: הוא זקוק לזמן על מנת לתפוח, ז"א למלא את הצורה שנתנה לו במשהו, לאחר מכן יש לאפות אותו ורק אז התוצר מוכן. האפיה מתקשרת למזון בסיסי מאד - לחם, וגם למותרות - עוגה, ובכך היא מייצגת באופן מטונימי מזון מכל סוג. המסר באלגוריה נשמע דטרמיניסטי: אופיו של אדם נקבע מראש ולא ניתן לשנותו. אך בסיפור השני, סיפור הידידות עם לי ומון, לי ומון מדגישים באזני הילדה כי כל אחד יכול לאפות לעצמו את ככר הלחם שלו - לחם של עצב או לחם של שמחה. וכך הוא קובע את גורלו.

כניסת האם הביתה מעירה את נועה - ניוטה מההזיה, ואנו שבים לסיפור הראשון- סיפורה של הילדה בארץ החדשה. נועה נעזרת בהזיות על מנת להסתגל למציאות החדשה סביבה, ולגלות בלימון שבה גם את המתקיות של השייכות למקום ואת הרצון לעצב את גורלה כמו ידיה. מוטיב זה הינו גורם מזמן לטיפול שהינו מעבר להבט הספרותי. ניתן לתאר את מבנה הסיפור באופן סכמאטי בתרשים הבא:

הסיפור הראשון - נועה ניוטה בבית
הסיפור השני - הידידות עם לי ו-מון
הסיפור השלישי - סיפור האופים
הסיפור השני - הידידות עם לי ו-מון
הסיפור הראשון - נועה ניוטה בבית

"ככר השמחה וככר העצב" הינו סיפור המערב יסודות ריאליסטיים, סמליים ואלגוריים. היסודות הריאליסטיים של הסיפור הם: הסיטואציה, הארועים והפתרון- שהינם חיקוי של מה שעשוי היה להתרחש במציאות. גם הסיפור הדימוני - אלגורי אינו פנטזיה נטולת הקשר, כי הוא מתקשר באופן ריאלי לסיפור: זוהי הזיה, או אולי חלום של נועה- ניוטה, אשר בעזרתו מצליחה הילדה להתגבר, תוך גיוס משאביה הנפשיים, על מועקות המעבר מארץ לארץ. בכל חלום או הזיה מועלים יסודות נפשיים, המעידים על מצוקות או מאווי החולם, באמצעות שפת סמלים. הפתרונות שמעניקה ההזיה-חלום לילדה הינם מיידים (קשיי וקליטה) וגם פתרונות לטווח רחוק (קבלת השונות כדבר לגיטימי).

בין הסיפורים עצמם קיימת מערכת של קשרים פנימיים באמצעות מספר מוטיבים חוזרים:

הלימון, חוזר בכל אחד מהסיפורים ומשנה צורה בכל פעם שהוא מופיע: מלימון מגולף, מעשה אמנות בדיוני המאפשר בריחה להזיה - לשדרת לימונים המבטיחה קיום נופים של צמיחה ופריחה בארץ החדשה, ומייצגת באופן מטונימי-לשני ילדים ששםם הינו לי ו-מון (יחד=לימון) ותאורם החיצוני דומה ללימון, המסמלים יחד עם מיץ הלימון את הטוב והרע היחסיים בקיום האנושי - ולבסוף הלימון שהינו ביטוי לשורשיות, אחיזה בקרקע והשתייכות לארץ. מוטיבים אחרים הינם: **המקום והנוף**, החוזרים בוריאציות בכל אחד מחלקי הסיפור, ומייצגים באופן מטונימי את יחס הילדה לארץ; **השפה והשם** - האם שמו של האדם הינו חלק ממהותו ולכן "שם אינו דבר שמחליפים אותו כמו שמלה" כדברי ניוטה. או כפי שאומרים לי ומון, זהו רק סימן חיצוני, ואין שום סיבה להיות מוטריד בגללו. דמות האשה הזרה מקשרת את שני חלקי הסיפור הראשון ומייצגת את השינוי שחל בנועה - ניוטה: ככר הלחם - המופיעה מחוץ לסיפור השלישי גם בסיפור השני והראשון כסמל לאפשרות לשנות דברים.

מטרות בהוראת הסיפור בהצעה

1. התלמיד יזהה את מבנה הסיפור, את הקשרים בין החלקים השונים בסיפור, ויבין את משמעות צירוף החלקים זה ליד זה, ז"א: יובן הקשר שבין תוכן הסיפור לצורתו.
2. התלמיד יכיר את המושג "מוטיב".
3. התלמיד יזהה מוטיבים חוזרים ביצירה (הלימון, השפה, הנוף, השם), יבין את התפתחותם ותפקידם בסיפור.
4. התלמיד יכיר את המושג "נקודת ראות", יזהה מאיזו נקודת ראות נמסרים קטעים שונים בסיפור, ויבין את תפקיד נקודת הראות ביצירה.
5. התלמיד יבין את התהליך הנפשי שעבר על הדמות הראשית בסיפור, וחשיבות הדימיון בו.
6. התלמיד יבין את המסר המועבר ביצירה: אחריות הפרט לחייו ויכולתו לשנותם, והזכות לשונות.
6. התלמיד יפתח מיומנות של למידה שיתופית.

על ההצעה המתודית

ההצעה המוגשת מתבססת על עבודה בקבוצות בשיטת הגייקסו. ניתן ללמד את כל הסיפור בדרך זו (ראה להלן אפשרות 1), או ללמד רק חלקים מהיחידה בעבודה בקבוצות, ואת יתר היחידה בשיטה אחרת - פרונטאלית, יחידנית, קבוצתית ללא גייקסו, במסגרת מרכז למידה וכ"ו (ראה להלן אפשרות 2).

בניה מדולרית זו נועדה על - מנת:

1. להקל על הסתגלות התלמידים ומורים שאינם רגילים לעבודה שיתופית.
2. למנוע עומס רב מדי בשלב הוראת העמיתים, בשל עבודה בהקף רחב, אך בכל זאת להגיע לטיפול במרכיבים העקריים בסיפור.
3. לאפשר גמישות למורה, בתהליך ההוראה בהתאם לנסיבות משתנות בכתה: כך שאם המורה ירצה הוא יוכל להמשיך את הוראת הסיפור בעבודה בקבוצות, או בכל שיטה שיבחר, וכן הוא יוכל לשלב אותה בכל שלב שימצא לנכון.

מחו גייסור²

גייסור, זוהי טכניקה של הוראה בקבוצות הטרוגניות³ הנבנית בשיטת ההרכבה, כמו בפאזל.

★ המורה מחלק את הכתה לקבוצות הטרוגניות, תוך הקפדה כי תלמיד חלש יקבל תמיכה באמצעות הצמדה לתלמיד בינוני (ולא טוב מאד). קבוצה זו נקראת **קבוצת אס**.

מפגש ראשון עם חומר הלימודים החדש מתקיים בדרך - כלל במסגרת קבוצת האס, בה בוחר לעצמו כל תלמיד את אחד מנושאי ההתמחות המוצעים על ידי המורה.

★ עבודה בקבוצת **מומחים** (המורכבת לפחות מנציג אחד של כל קבוצת אס). בקבוצת המומחים לומדים חברי הקבוצה את הנושא שלהם, עפ"י הנחיה של המורה הנמסרת בדפי מטלה ואינפורמציה. בכל מקרה, ואין זה משנה באיזו דרך ילמדו (יחידנית, זוגות, קבוצתית) כל חברי הקבוצה אחראים באופן הדדי ללמידה, ועליהם לורדא שגם התלמיד החלש ידע את החומר, יסכם לעצמו את העיקר, ויהיה מסוגל לדווח לקבוצת האס שלו.

★ בשלב הבא חוזר כל תלמיד לקבוצת האס שלו, ועליו ללמד בתהליך של הוראת עמיתים את חבריו. כיון שהמשימות התחלקו בין הקבוצות, על מנת להגיע לידע מלא בקבוצה, כל אחד חייב להיות אחראי על הוראת החלק שלו באופן אופטימלי. ניתן להוסיף מטלה אשר תיצור אינטגרציה של כל החומר שנלמד בקבוצות המומחים.

★ בסוף התהליך מתקיימת בחינה על כל החומר. הבחינה, והציון הינם אישיים. ההצלחה מותנית באיכות הלמידה השיתופית שנעשתה קודם. כך ניתן בבירור לראות לא רק מיהו הלומד הטוב, אלא גם באילו קבוצות היתה למידה אחראית.

בהוראת ספרות ניתן ליישם הוראה בשיטה זו לכל יצירה שיש בה מרכיבים מקבילים (כל קבוצת מומחים תעסוק באחד מהם), או בכל יצירה המזמנת עיסוק במרכיבים שונים המצויים בה (מרכיב לכל קבוצת מומחים). השיטה ישימה בכל זיאנר, ומתאימה ללמידה בכל גיל, כשרמת הקושי והקף המטלות

משתנים בהתאם.

חשוב להבהיר היטב לתלמידים מהו התהליך, ומהי האחריות ההדדית במהלך הלמידה. כל תלמיד בכתה יקבל מלבד ההסבר בע"פ, דף הסבר על תהליך העבודה בנוסח הבא:

הסבר כללי של תהליך העבודה

העבודה שלפניך מורכבת מעיון עצמי בסיפור, עבודה עצמית (או עם בן/בת זוג), ועבודה שיתופית במסגרת הקבוצה.

עם סיום העבודה בקבוצת המומחים כל אחד חוזר לקבוצת האם שלו.

זכור! על כל אחד מוטלת האחריות ללמד את חבריו בקבוצת האם מה שלמד בקבוצת המומחים!

הצלחת חברי קבוצתך בלמידה תלויה בך. לכן עליך להקפיד על ביצוע העבודה במלואה, ורישום של מסקנות הדיון הקבוצתי.

לכל קבוצת המומחים: וודאו כי כל אחד מחברי הקבוצה מוכן לדיווח בקבוצת האם.

מהלך העבודה

1 אפשרות

שעור מסי 1 ★ **קריאת הסיפור** (הקריאה יכולה להעשות ע"י התלמיד בבית, עפ"י שיקול דעתו של המורה)

★ **דיון במליאה במבנה הסיפור**, שיעסוק בשאלות:

כמה סיפורים יש בסיפור שלפנינו?

מי הן הדמויות במרכז כל סיפור?

היכן מתחיל והיכן מסתיים כל סיפור?

כיצד מתרחש המעבר מסיפור לסיפור?

נסיונות לתת שם לכל סיפור (=תמצות).

זיהוי קשרים ראשוניים בין הסיפורים (דמויות, בעיות, מוטיב).

★ **הסבר על אופן העבודה בגייקסו.**

★ **הצגת נושאי העבודה בקבוצות ההתמחות, וארגון**

הכתה בקבוצות ההתמחות.

לנוחיות העבודה-

רצוי לתת לכל קבוצת מומחים מספר או צבע (לדעתי - נוח

יותר לזהות צבעים):

1. דפי מטלות שיסומנו בצבע מסוים.

2. כל חבר בקבוצת המומחים יקבל מדבקה על הבגד בצבע קבוצת המומחים שהשתתף בה. כשיחזרו לקבוצת האם, יהיה בה ייצוג של כל צבעי קבוצות המומחים.

שעור מס' 2 ★ עיסוק בסיפור הראשון - נועה - ניוטה בבית.
שלב א' 5 קבוצות מומחים - כל קבוצה תטפל באחד המרכיבים בחלק (כ-20 דקות) זה של הסיפור.
שלב ב' בקבוצות האם - הוראת עמיתים, איסוף הידע שהצטבר (כ-20 דקות) בקבוצות המומחים ויצירת קשרים ביניהן.

שעור מס' 3 ★ עיסוק בסיפור השני - הידידות עם לי ו- מון.
שלב א' 4 קבוצות מומחים. היתר - לפי המתכונת של שעור 2.
שלב ב'

שעור מס' 4 ★ עיסוק בסיפור השלישי - סיפור האופים.
שלב א' קבוצת האם תתחלק ל-2 קבוצות. כל אחת תהיה מעין קבוצת מומחים.
שלב ב' בקבוצת האם תציג כל קבוצה את מסקנות עבודתה. הקבוצה תבצע במשותף משימת סיכום.

שעור מס' 5 ★ לסיכום היחידה - בחינה⁴.

אפשרות 2

המורה יבחר אילו יחידות (איזה משלושת הסיפורים המרכיבים את הסיפור השלם) יילמדו בגייקסו, ואילו בשיטת אחרת, כשנושאי העבודות המוצעות משמשים בסיס למהלך הלמידה.

השיטות האפשריות האחרות:

1. שעור פרונטאלי. הדיון מונחה ע"י המורה סביב הבעיות המטופלות בכרטיסי העבודה, עפ"י סדרם.

2. הסיפור יילמד כמוקד אחד במרכז למידה.

א. התלמידים ילמדו בקבוצות, אך לא בשיטת הגייקסו. כל התלמידים יבצעו יחד את כל העבודות של קבוצות המומחים, על פי סדרן. לסיכום - יבצעו את מטלת הסיכום של קבוצת האם.

ב. שילוב של עבודה קבוצתית ויחידנית. כל תלמיד יבצע בעצמו את העבודות של קבוצות המומחים. במקרה כזה סדר העבודות בתוך היחידה (כל סיפור בפני עצמו) יכול להיות גמיש. עם סיום העבודות ביחידה ייערך סיכום קבוצתי, באמצעות המטלה של קבוצת האם.

ג. עבודה יחידנית במרכז.

במקרה כזה יש צורך לשנות את המטלות המחייבות שיתוף פעולה (למשל: איסוף מידע מתלמידים שונים, דיון, התייעצות וכו').

פרוט העבודות לקבוצות מומחים לשעור השני

עבודה לקבוצת מומחים-הסיפור "ככר השמחה וככר העצב" / מאת נורית זרחי

הסיפור הראשון = נועה - ניוטה בבית

קבוצה א' - המקום

עיין בסיפור מהפתיחה ועד הסיפור השני (המילים: "...מנהרה שלמה")

1. בקטע הסיפור שלפניך יש התייחסות לשלושה מקומות שונים.

א. זהה את המקומות.

המקום הראשון הוא

המקום השני הוא

המקום השלישי הוא.....

ב. השווה עם חבר/ה בקבוצה. אם יש ביניכם חילוקי דיעות עינו יחד

בקטע, והגיעו להסכמה.

ג. בדקו בקטע ודונו ביניכם: דרך עיניו של מי מתואר כל אחד

מהמקומות הללו?

המקום הראשון מתואר דרך עיני.....

המקום השני מתואר דרך עיני.....

המקום השלישי מתואר דרך עיני

ד. מלאו בטבלה שלפניכם פרטים רבים ככל האפשר. הסתמכו על

הוכחות מהכתוב!

אזירה	פריטים, חפצים, דמויות	
		המקום הראשון
		המקום השני
		המקום השלישי

ה. דונו ביניכם : מדוע, לדעתכם, מוצבים המקומות הללו זה בצד זה

בפתיחת הסיפור?

ו. " נקודת תצפית" הינו מונח בספרות באמצעותו מציינים דרך עיניו

של מי מוצגים הארועים ביצירה, מפי מי ואיך הם מסופרים. דונו

בינכם: מדוע בחרה הסופרת לתאר את המקומות השונים דוקא

מנקודת תצפית זו?

עבודה לקבוצת מומחים-הסיפור "ככר השמחה וככר העצב" / מאת נורית זרחי

הסיפור הראשון = נועה - ניוטה בבית
קבוצה ב' - הדמויות בעולמה של נועה - ניוטה

עיין בסיפור מהפתיחה ועד לסיפור השני (המילים : "...מנהרה שלמה")

1. ניתן לארגן בארבע קבוצות את הדמויות המצויות בעולמה של נועה - ניוטה.
א. אתר בקטע את קבוצות הדמויות

- 1
2
3
4

- ב. השווה מה שמצאת עם חבר/ה בקבוצה. אם יש ביניכם חילוקי דעות עיין בקטע שוב והגיעו להחלטה משותפת. אתם יכולים להעזר ביתר החברים בקבוצה.

2. מלאו במשותף את הטבלה הבאה. נסו להגיע למירב הפרטים האפשריים עפ"י הקטע. הוכיחו דבריכם מהכתוב!

הדמות / הדמויות	היכן היא נמצאת?	מה מעשיה?	יחסה לנועה-ניוטה	יחסה של נועה לדמות
1.				
2.				
3.				
4.				

3. דונו ביניכם: א. מה תוכלו לאמר על הרגשתה ועל מצבה של נועה- ניוטה בפתחת הסיפור?
ב. ממה נובע מצב זה, לדעתכם? העלו יותר מסיבה אחת!

הסיפור הראשון = נועה - ניוטה בבית קבוצה ג' - השפה

- עיין בסיפור** מהפתיחה ועד לסיפור השני (המילים: "...מנהרה שלמה")
1. בקטע שלפניך מוזכרות שתי שפות. מצא היכן הן נזכרות, וצטט מה נאמר על כל אחת.
..... על השפה הראשונה נאמר
..... על השפה השנייה נאמר
מהן לדעתך שתי השפות הללו?
 2. מהי מידת השליטה שיש לנועה-ניוטה בשפה הראשונה? סמן בעיגול את התשובות הנכונות:
א. דיבור ב. כתיבה ג. קריאה
 3. מהי מידת השליטה שיש לנועה-ניוטה בשפה השנייה? סמן בעיגול את התשובות הנכונות:
א. דיבור ב. כתיבה ג. קריאה
 4. מה יחסה של נועה-ניוטה לשפה החדשה?
 5. מחר נשלחים הוריקם להיות שגרירי ישראל במוזאמביק, אינכם יודעים אף מילה בשפת המקום (באיזו שפה מדברים שם בכלל?)
 - א. כל אחד יטול 3 פיסות נייר, ויתאר על כל פיסת נייר מצב אחד שבו יהיה לו קושי, בשל אי ידיעת השפה. כל אחד רושם לפחות 3 מצבים.
 - ב. הניחו את כל פיסות הנייר על השולחן. כל אחד ירים בתורו, פיסת נייר אחת, ויקרא את הכתוב בה בקול, עד שתסיימו לקרוא את כולן.
 - ג. עכשיו, עליכם למיין את המצבים השונים לקבוצות, כראות עיניכם. ציינו מה משותף לכל קבוצת מצבים.
 - ד. דונו ביניכם: מהם הקשיים העומדים בפני עולה חדש שאינו יודע עברית? ערכו רשימה של סוגי הקשיים.
 - ה. היכן יש ביטוי לקשיים אלו בקטע שלפניכם?
 6. עיין בסוף הסיפור (מהמילים "נועה לא הבינה את פשר כל המילים" ... ואילך) דונו ביניכם: האם חל שינוי ביחסה של נועה - ניוטה לשפה?

עבודה לקבוצת מומחים - הסיפור "ככר השמחה וככר העצב"/מאת נורית זרחי

הסיפור הראשון = נועה - ניוטה בבית

קבוצה ז' - המקום והדמויות בסוף הסיפור

עיניו בסיפור מהקטע שבו נכנסת אמא של נועה-ניוטה הביתה ונועה-ניוטה מתעוררת מהחלום, ועד סוף הסיפור.

1. בקטע שלפניך נזכרים ששה מקומות שונים.

א. זהה אותם

..... מקום אחד הוא

..... מקום שני הוא

..... מקום שלישי הוא

..... מקום רביעי הוא

..... מקום חמישי הוא

..... מקום שישי הוא

ב. השווה מה שמצאת עם חבר/ה בקבוצה. אם יש ביניכם חילוקי דיעות, עיינו שוב בקטע.

2. מקום אחד מבין אלו שנזכרו הינו יוצא דופן. מה הוא המקום? מדוע? הגיעו להסכמה.

3. הסיפור פותח במשפט: "נועה ניוטה ישבה לבדה בבית". בקטע שלפניכם כתוב: "שבעה ימים, מדי יום ביומו, שעה שהכל הלכו לענייניהם, היתה נועה ניוטה לוחצת על מסעד הכסא ושוקעת עמוק במנהרה, עד שהיתה מגיעה אל שדרת הלימונים. שם הייתה פוגשת בשני חבריה החדשים ומשחקת אתם." דונו ביניכם:

א. מדוע לא נכתב בסוף הסיפור שנועה ניוטה נמצאת לבדה?

ב. מדוע מציין הסיפור את מספר הימים (שבעה) ?

4. התנהגות נועה לאשה הזרה בפתיחת הסיפור, מושווית להתנהגותה אליה בסיומו.

א. אתרו את הקטעים המתארים את הפגישה בין האשה לנועה-ניוטה בפתיחה ובסיום. עיינו במ.

ב. ערכו השוואה בין שתי הפגישות, השתדלו למצוא כמה שיותר קווים להשוואה! הוכיחו דבריכם בציטוט.

בסיום הסיפור	בפתיחת הסיפור

מהי המסקנה אליה ניתן להגיע בעקבות השינויים הללו? הביעו דעתכם.

עבודה לקבוצת מומחים - הסיפור "ככר השמחה וככר העצב"/מאת נורית זרחי

הסיפור הראשון = נועה - ניוטה בבית קבוצה ה' - האשה הזרה

- עיין בסיפור מהקטע שבו נכנסת אמא של נועה-ניוטה הביתה ונועה-ניוטה מתעוררת מהחלום, ועד סוף הסיפור.
1. מה נודע למשפחתה של נועה-ניוטה על עברה של האשה? שים לב למקום מגוריה, מצבה הכלכלי, עיסוקיה בעבר.
 2. מה עושה האשה בשכונת העולים? מדוע היא עושה זאת? הסתמכו על הכתוב.
 3. האשה שונה מאד מנועה-ניוטה ובני משפחתה, ובכל זאת יש ביניהם הרבה מן המשותף.
 - א. כל אחד מכם יקח 3 פיסות נייר, וירשום על כל פיסת נייר נקודה אחת בה יש שוני ביניהם.
 - ב. כל אחד מכם יקח 3 פיסות נייר, וירשום על כל פיסת נייר נקודה אחת של דמיון ביניהם.
 - ג. כל חבר בקבוצה יציג את נקודות השוני שרשם. לאחר שכולם סיימו, עליכם למיין את פיסות הנייר לפי נקודות, תוך ביטול כפילויות.
 - ד. דונו ביניכם על נקודות השוני ביניכם, וערכו את מסקנותיכם בטבלה.
 - ה. עכשיו חזרו על שלבים ג-ד תוך התייחסות לנקודות הדימיון.

האשה הזרה	נועה ניוטה ומשפחתה	
		שונה
		דומה

1. דונו ביניכם: מהו תפקידה של האשה בסיפור? לשם מה הסופרת "הכניסה" אותה לסיפור?
העלו השערות שונות.

הסיפור הראשון = נועה - ניוטה בבית

מטלה לקבוצת האם

עליכם לדווח לחבריכם בקבוצת האם על מה שלמדתם בקבוצת המומחים.
הקפידו ללמד את חבריכם בבהירות את עיקרי הדברים שלמדתם.
סדר הדיווח - לפי מספרי הקבוצות.
לאחר סיום הדיווח ענו יחד בכתב:
מהם הקשיים העומדים בפני נועה-ניוטה בפתחת הסיפור, ומה קורה בסיומו?

הערות לעבודה בקבוצות בסיפור הראשון - נועה - ניוטה בבית

בעבודה חמש קבוצות מומחים, המורה יארגן את הכתה בהתאם.
קבוצה א' - המקומות הם: הבית, הנוף הנשקף מהחלון, הנוף בארץ מוצאה של נועה, כולם מתוארים מבעד לעיניה, וכך נוצרת אפשרות לאמפאטיה עמה, להבנת רגשותיה. הבית- ריק פיסית (קירות חשופים, אין ריהוט) וגם רוחנית איננו בית: נועה לבדה. החוץ- מציאות של יובש (חול, עצים דלים) ניכור חזותי וגם אנושי: הילדים מתעלמים או פוגעים. הנוף בארץ המוצא - יער, גנים, ככר עיר מעורר אסוציאציות של שפע, וגעגועים אצל נועה. העמדת הנופים זה מול זה ממחישה את הזרות שחשה נועה כלפי המקום, ואת בדידותה.

קבוצה ב' - הדמויות: הורים, חברים בחו"ל, ילדים בחוץ, האשה הזרה.
הורים - מחוץ לבית, בסידורים. "אל תקשי עלינו". לא רואים את קשייה, מלבד מצבי הרוח. נועה כועסת עליהם, ומאשימה אותם במצב "מי בכלל בקש מהם לבוא הנה?... מי אשם אם לא הם?"
חברים בחו"ל - נועה זוכרת רק דברים טובים הקשורים בס (האם לא היו רעים?). געגועים.

ילדים בחוץ - "לא שתפו אותה" "משך בצמתה". "היא ניגשה אליהם". קשר לא נוצר.

האשה הזרה - מביאה רהיטים. מנסה לגעת בנועה. מדברת אליה. נועה לא רוצה שום מגע.

קבוצה ג' - השפות: שפה שלא צויין מהי (כל שפה זרה) ועברית. נועה שולטת בשפה הזרה ובעברית אינה מבינה דבר. היא מרגישה מאוימת, חסרת אונים וחוששת לגורלה כתלמידה, ולכן שונאת את השפה. בסוף הסיפור, כשהיא הופכת לאופטימית ביחס לעתיד משתנה יחסה. מטרת התרגיל המוצע להמחיש ללומד את הקשיים הניצבים בפני מי שאינו ידע את שפת המקום.

קבוצה ד' - המקומות: החדר, הנוף מחוץ לחלון, ישוב בשרון, לשכת עבודה, צריף במבואות הכפר, שדרת לימונים. כולם יוצרים תמונה של המציאות, אבל- שדרת הלימונים אינה ממשית אלא פרי הדימיון. באמצעות הדימיון מצליחה נועה להחלץ ממצוקת הבדידות, ובתהליך הנמשך שבעה ימים, (מספר נוסחאי המרמז על שלמות, או מתקשר עם בריאת העולם) מתחולל בקרבה שינוי

בהתייחסות לקשיים ולמציאות. שינוי זה בא לידי ביטוי בשינוי יחסה לאשה, בנכונות להושיט לה יד (מעשה סמלי: הושטת יד לכל בני הארץ), ולאמר בשפתה "שלום" (גם למילה זו משמעות סמלית).

קבוצה ח' - למרות שהאשה היא בת הארץ, מבוגרת, ללא משפחה לצדה - בניגוד למשפחה של נועה - היא, כמותם, שינתה את המקום בו היא חיה: עזבה מאחוריה כל-טוב ועברה לחיות בין זרים. החוויה הבסיסית הזו זהה, והעולים המכירים אותה על בשרם יודעים להעריך את המעשה. פעילותה, מתוך אמונה בעתיד, באדם ובצורך לעזור לזולת - מהווה הקבלה ניגודית להסתגרות של נועה. האשה היא דמות סמלית (לא ניתן לה שם, במכוון) המייצגת את בן הארץ המוכן לקלוט ואף להקריב לשם כך את רכושו וכוחו, ואת האופטימיות. מצד שני - היא כלי בעלילה באמצעותו מתאפשרים ההזיה של נועה, והשימוש במוטיב הלימון.

קבוצת האם - מסכמת את הקשיים: שפה, נוף אחר, בדידות, בית שאינו בית, אבדן סטטוס, שינוי במשפחה, חששות מלא נודע.

פירוט העבודות לקבוצות מומחים לשעור מס' 3

עבודה לקבוצת מומחים - הסיפור "ככר השמחה וככר העצב"/מאת נורית זרחי

הסיפור השני = הידידות עם לי ו - מון

קבוצה א' - המקום

עיינו בסיפור השני בתוך הסיפור "ככר השמחה וככר העצב", תחילתו במילים "נועה לחצה על המסעד...", הוא נקטע ע"י סיפור האופים ונמשך אחריו עד לרגע כניסת אמה של נועה-ניוטה הביתה.

המקום בו מתרחש המפגש בין נועה - ניוטה ללי ומון מתואר בפירוט.

1. אתר בקטע הסיפור שלפניך שני מקומות הקשורים לפגישה.

המקום הראשון הוא

המקום השני הוא

2. מצא כיצד מתואר כל אחד מהמקומות, העתק את התאור.

א.

ב.

3 יש ביטויים המתפרשים בשני אופנים: בפירוש ממשי, ופירוש נוסף, מושאל.

למשל: "לב שבור" ניתן לפרש.

1. לב שהתרסק או נשבר לחתיכות (פירוש ממשי)

2. לבו של אדם סובל או מאוכזב (פירוש מושאל)

פרש את הביטויים הבאים פירוש ממשי ופירוש מושאל

א. "לראות אור בקצה המנהרה" פירושו:

..... 1

..... 2

ב. "שדרה פורחת" פירושו:

..... 1

..... 2

4. השוו את המקומות המתוארים בחלק זה של הסיפור למקומות שפגשתם בחלק הראשון של הסיפור (הנוף שנראה מבעד לחלון הבית; הנוף בארץ ממנה באה נועה- ניוטה). דונו ביניכם, והגיעו למסקנות.
5. דונו ביניכם: מדוע בחרה הסופרת לתאר כך ולא אחרת את מקומות המפגש של נועה-ניוטה עם לי ומון? (העזרו במסקנותיכם בשאלות 3 ו- 4).

עבודה לקבוצת מומחים - הסיפור "ככר השמחה וככר העצב"/מאת נורית זרחי

הסיפור השני = הידידות עם לי ו - מון

קבוצה ב' - נועה, לי, מון

עיינו בסיפור השני בתוך הסיפור " ככר השמחה וככר העצב", תחילתו במילים "נועה לחצה על המסעד....", הוא נקטע ע"י סיפור האופים ונמשך אחריו עד לרגע כניסת אמה של נועה-ניוטה הביתה.

בסיפור תאור של מערכת יחסים הנוצרת בין נועה -ניוטה לבין נעה בשם לי ונער בשם מון.

1. אתר בסיפור וצטט משפטים (כמה שיותר) המתארים כיצד מתנהגים לי ומון כלפי נועה - ניוטה.
 2. אתר בסיפור וצטט משפטים המעידים על יחסה של נועה כלפיהם.
 3. שוחחו ביניכם: מה דעתכם על מערכת היחסים שנוצרה ביניהם?
 4. השוו יחסים אלו
- א. ליחסים שהיו לניוטה עם חבריה בחו"ל, על פי חלקו הראשון של הסיפור.
- ב. ליחסים שנוצרו בין נועה - ניוטה לילדים בחצר ביתה החדש, על פי חלקו הראשון של הסיפור.
5. דונו ביניכם, והציעו תשובות אחדות: מדוע בחרה הסופרת לקרוא לשני הידידים בשמות לי ומון?

עבודה לקבוצת מומחים - הסיפור "ככר השמחה וככר העצב"/מאת נורית זרחי

הסיפור השני = הידידות עם לי ו- מון

קבוצה ג' - שפה ושם

עיינו בסיפור השני בתוך הסיפור " ככר השמחה וככר העצב", תחילתו במילים "נועה לחצה על המסעד....", הוא נקטע ע"י סיפור האופים ונמשך אחריו עד לרגע כניסת אמה של נועה-ניוטה הביתה.

הסיפור מתאר ידידות הנוצרת בין ילדים למרות מגבלות השפה.

1. עיין בקטע הסיפור שלפניך, וצטט: כיצד נוצר קשר בין הילדים לנועה-ניוטה?

2. האם אתם מכירים דרכים במ ניתן ליצור תקשורת בין אנשים ללא שפה?

א. כל אחד מכם יקח 3 פיסות נייר, על כל פיסת נייר עליך לרשום אפשרות אחת לתקשורת כזאת. עליך לרשום לפחות 3 אפשרויות.

ב. כל אחד מכם יציג בפני חברי הקבוצה מה שרשם.

ג. מיינו את אפשרויות התקשורת הבלתי מילולית בכל דרך שתחליטו עליה בינכם.

ד. סכמו: מה מסקנתכם?

3. "שפתם זרה, אמנם, אך ראה זה פלא - היא מבינה מה הם אומרים" - דונו ביניכם והסבירו: כיצד זה יתכן?

4. בקטע הסיפור שלפניכם מוצגות שלוש עמדות לענין שמו של אדם.

א. מהן הגישות השונות, ומי מייצג אותן?

גישה א' מיוצגת ע"יהאומר/ת.....

גישה ב' מיוצגת ע"יהאומר/ת.....

גישה ג' מיוצגת ע"יהאומר/ת.....

ב. הסופרת נורית זרחי בחרה בשמות לי ו-מון כשמות הילדים בסיפור. דונו

ביניכם: מה חושבת הסופרת, לדעתכם, על שמות?

ג. דונו ביניכם: מה דעתכם על העמדות השונות על שמו של אדם?

עבודה לקבוצת מומחים - הסיפור "ככר השמחה וככר העצב"/מאת נורית זרחי

הסיפור השני = הידידות עם לי ו- מון

קבוצה ד' - חלימון

1. עיינו בסיפור הראשון (נועה-ניוטה בבית) ובסיפור השני (הידידות עם לי ו- מון).

אתם יכולים לחלק את קבוצת המומחים לשתיים: אחת תעיין בסיפור הראשון, והשניה - בשני.

שימו לב: עליכם לעיין בכל הסיפור שלכם! לשני הסיפורים המשך אחרי סיפור האופים!

א. אתרו בסיפור את כל החתייחסויות ללימון. שימו לב: יש מקומות
בם הלימון נזכר במפורש, ויש מקומות בם נרמז משהו עליו. עליכם לאתר
את כולם.

ב. העתיקו את המשפטים בם מופיעה התיחסות ללימון.

בסיפור הראשון:

1.
2.
3.
4.
5.

בסיפור השני:

1.
2.
3.
4.
5.

ג. דונו ביניכם: מה תפקידו של הלימון בכל אחת מהפעמים בם הוא נזכר?

2. במונחון לספרות מאת אי ריבלין כתוב:

"מוטיב - מונח זה מופיע בספרות ובאמנות בכמה מובנים:

- חלק של יצירה (מלה, ביטוי, רעיון, תבנית) החוזר יותר מפעם אחת.

החזרה על המוטיב מצביעה על חשיבותו בעיני המחבר...ולתפיסה של אחדות

היצירה... למוטיב תפקיד נוסף - לקדם את עלילת הסיפור... חזרה... כוללת הן

יסוד ידוע מכבר והן יסוד חדש, ובהתלכדותם הם מניעים ומקדמים את

העלילה."

דונו ביניכם:

א. האם הלימון הוא מוטיב בסיפור?

ב. מה תפקידו בסיפור? העלו מספר אפשרויות.

הסיפור השני : הידידות עם לי ו-מון

מטלה לקבוצת האם

עליכם לדווח לחבריכם בקבוצת האם על מה שלמדתם בקבוצת המומחים.

הקפידו ללמד את חבריכם בבהירות את עיקרי הדברים שלמדתם.

סדר הדיווח - לפי מספרי הקבוצות.

לאחר סיום הדיווח ענו יחד בכתב:

מדוע מספר מוני לנועה-ניוטה את הסיפור על ככר השמחה וככר העצב?

הסיפור מציע לכך יותר מהסבר אחד. אתרו הסברים שונים, והביעו דעות שלכם.

הערות לעבודה בקבוצות בסיפור השני - הידידות עם לי ו - מו

במסגרת ההתייחסות לסיפור השני תוכננו ארבע קבוצות מומחים. על מנת לאפשר למידה יעילה מומלץ לא לבנות קבוצות מומחים גדולות, אלא לאפשר ליותר מקבוצה אחת לעבוד על מטלה זהה.

קבוצה א' - המקומות: מנהרה ושדרת לימונים. שניהם מסמלים תקווה, סיכוי בעתיד.

מנהרה בפרשנויות פסיכולוגיות מסמלת לידה. ואכן לנועה המסע במנהרה הוא פתח ל"לידה מחדש".

המטפורות מחזקות פירוש זה. הנוף מתקשר עם הנוף בארץ המוצא. מפיג את תחושת הזרות, ורומז לסיכוי למצוא נופים אחרים בארץ החדשה.

קבוצה ב' - לי ומון יוצרים קשר עם נועה. הם רצים לקראתה, מושיטים לה יד, קוראים לה בקול נעים, מחייכים. נועה חוששת, משפשפת את עיניה - חשדנית בשל הניסיון הלא מוצלח שהיה לה עם ילדים בארץ.

זו חברות נעימה של שיחה והקשבה הדדית, כפי שהיתה לה, אולי, בחו"ל. עם זאת - אלו חברים דמיוניים, שמם ממחיש שאינם ממש אלא באו ליצג את "המהות הלימונית" של החיים: חמוץ וגם טעים, בו זמנית, תלוי במי שמתייחס אליהם.

קבוצה ג' - תקשורת מילולית היא אפשרות אחת מיני רבות. ניתן לתקשר באמצעות מימיקה, אינטונציה, פנטומימה, מוסיקה, שפת סימנים, ציור ועוד. התנאי היחיד הוא: רצון בקשר. אם יש רצון - יש הבנה. השם - בעיני הפקיד - יש להחליפו ללא הרהור, להתאים לארץ. בעיני נועה שם הוא חלק ממנה. מון טוען ששם הוא רק סימן, ולא מהות ולכן לא כדאי לכעוס בגללו. ספרות, והספור בכלל זה, מניחים ששם מייצג מהות. למשל: השימוש בשמות לי ומון שימוש אינטנסיבי יותר בשם נועה (ללא ניוטה) לקראת סוף הסיפור.

קבוצה ד' - מוטיב הלימון, ראה בעיון בסיפור בפתיחת הדברים.

קבוצה האם - במסגרת הסיפורית - עלילתית מוני מספר את הסיפור כדי לשכנע את נועה - ניוטה - שמיץ הלימון אינו חמוץ כל כך, "לאחר שתתרגלי, תהני גם את כפליים".

במישור הרעיוני מועבר באמצעות הסיפור מסר כפול: התייחסות האדם עצמו לדברים קובעת אם יראה בס את הטוב או את הרע: יש סוגים שונים של טעם ויש סוגים שונים של בני האדם. והשונות היא לגיטימית בהחלט.

אך למעשה כל הסיפור אינו סיפור של מוני אלא סיפור שהיא עצמה ממציאה: זהו החלום או ההזיה שלה, שנועדה לעזור לנועה להתמודד עם הקשיים במציאות שבה היא נמצאת.

פירוט העבודות לקבוצות מומחים לשעור מס' 4

עבודה לקבוצת מומחים - הסיפור "ככר השמחה וככר העצב"/מאת נורית זרחי

הסיפור השלישי = האופים

קבוצה א' - האופים והתינוקות

1. עיין בקטע הסיפור שהגדרנו כ"סיפור האופים".

הסיפור בנוי באמצעות עקרון של הקבלה ניגודית.

א. הציבו את הניגודים בטבלה זה מול זה.

קצה אחד של העולם	קצה שני של העולם

2. דונו ביניכם: א. מדוע נבחרו דוקא תינוקות? למה?

ב. מדוע האופים (ולא נגרים או סנדלרים או בעל מקצוע

אחר) משגרים אותם לעולם?

3. דונו ביניכם: א. מהי השאלה עליה עונה סיפור האופים?

ב. מהי התשובה שהוא נותן?

ג. מה דעת לי ו-מון על תשובה זו? התבססו על הסיפור.

4. נועה-ניוטה הכריעה, והחליטה איזו תשובה (של האופים, או של לי ו-מון) היא מעדיפה.

עינו בסיפור עד סופו, והוכיחו במה בחרה.

עבודה לקבוצת מומחים - הסיפור "ככר השמחה וככר העצב"/מאת נורית זרחי

הסיפור השלישי = האופים

קבוצה ב' - מציאות ודמיון

עינו בקטע הסיפור שהגדרנו כ"סיפור האופים".

1. "לא הספיקה נועה לעמוד על טעמו והנה טרקה הדלת ולפתע נגזו הכל: שדרת הלימונים הפורחים. לי ומון." מדוע הכל נעלם? הוכח דברך באמצעות ציטוט מהסיפור כולו. אם אתה מתקשה למצוא הוכחות, אתה יכול להעזר בחברי הקבוצה.

2. דונו ביניכם, והסתמכו על הסיפור כולו: מדוע פונה נועה - ניוטה לחלומות והזיות?

3. "אנו חשבנו שאולי שכחת את ככר השמחה שלך בארץ אחרת, לכן החלטנו לתת לך טעימה קטנה מן הככר שבידינו. פתחי את פיד! ולי צבטה את קצה פיטם הלימון מאחד הענפים הנמוכים והכניסה אותו לפיה של נועה".

א. על איזו ככר מדובר בסיפור? הוכח בציטוט.

- ב. מה נותנת לי לנועה? ולמה נועה ציפתה?
- ג. מדוע הוחלף הלחם בלימון? - דונו ביניכם, והעלו אפשרויות שונות.
- ד. אילו בחרה הסופרת בפרי אחר, ולא בלימון, במה היתה משתנה משמעות הסיפור?
4. נאמר בסיפור: "שבעה ימים היתה נועה ניוטה לוחצת על מסעד הכסא ושוקעת עמוק במנורה.... עד שהיא חשה בעליל איך ככר השמחה שלה טופחת ועולה."
- הביעו דעתכם: האם הדמיון סייע לנועה-ניוטה? במה? האם יכול להיות מצב שהדמיון יזיק?

הסיפור השלישי = האופים **מטלה לקבוצת האם**

1. דווחו על מה שלמדתם.
2. סכמו מה הקשר בין סיפור האופים והסיפורים האחרים.
3. חברו רשימה של שאלות שלפי דעתכם יש לשאול בבחינה על הסיפור. בחרו בחמש שנראות לכם חשובות ביותר והגישו למורה.

הערות לעבודה בקבוצות בסיפור שלישי - סיפור האופים

קבוצה א' - הטבלה מציגה ניגודים במיקום, בלבוש, בצבע, בדרך העבודה, ביחס לעבודה, ביחס לתינוקות, ביחס לחיים. הסדר בו מתוארים הדברים הוא מהטפל לעיקר. הבחירה בתינוקות-כיון שתינוק מסמל את הטוב והיפה באדם, את התקוה לעתיד. על האופים - ראה בעיון במבוא. הסיפור משיב על השאלה מדוע בני האדם מגיבים באופן שונה. (שמחים-עצובים), ותשובתו: כך נקבע מלמעלה, עם הלידה. לי ומון אינם מקבלים גישה זו. אדם יכול להשתנות אם הוא רוצה. גישתה של נועה מתגבשת בשבעת הימים בהם היא בבית, בהם היא מחוללת שינוי בתוך עצמה. שינוי יחסה לאישה ולשפה הוא הוכחה לשינוי שיכול לחול באדם.

קבוצה ב' - כיון שהעולם היה דמיוני הוא לא היה בר קיימא. ניתן להוכיח כיצד נועה עוברת ממצאיות לדמיון ולהיפך.

ההזיה והחלום הם המקום בו נפתרים הקשיים העומדים בפניה: הבדידות, קשיי השפה, הנוף הזר, והחששות מפני הלא נודע ואפילו מפני עצמה. לי מציעה לנועה לחם, אך נותנת לימון. בכך מובלט היסוד הסימלי שמאחורי רעיון ככר העצב וככר השמחה - הלחם והלימון מייצגים את מורכבות הקיום: יש טוב ויש רע, והאדם מחליט כיצד להתבונן בו. החלפת הלימון בפרי אחר שאין בו התכונות המנוגדות היתה מחמיצה את המסר בסיפור. הדמיון שמש בסיפור כוח בונה.

אינו כזה במצב של ניתוק מהמציאות.

קבוצת האם - המטלה יוצרת סיכום של כל מערכות הקשרים במישור העלילתי, הסמלי והאידיאי ביצירה. חיבור השאלות לבחינה הינה שיטה טובה לחזרה, ואמצעי למתן תחושת מעורבות ללומד בתהליך בדיקת הלמידה. עם זאת, אין הכרח לבנות בחינה בדרך זו.

הערות

1. זהו עיון חלקי בסיפור. עוד על הסיפור במקורות הבאים:
 1. מדריך למורה "על הארץ הטובה" מסי' 2-3, ת"ל האגף לתכניות לימודים, מהדורת ניסוי התשמ"ו, 252-261.
 2. כהן, אדיר, ברק, דבורה. מפגשים מדריך למורה, ה', עם עובד 59-60.
2. ההסבר המובא כאן תמציתי ביותר, כיון שנתן לקרוא על השיטה במקורות שונים.

ראה: הרץ - לזרוביץ, רחל. פוקס, אינה. למידה שיתופית בכתה. "אח", חיפה, 1987. וגם: המכון לקידום האינטגרציה החברתית במערכת החינוך אוניברסיטת בר-אילן. קידום האינטגרציה בחינוך - דפי מידע. דף 1, נובמבר 1983.
3. על אופן חלוקת הכתה לקבוצות תוך שמירת עקרון ההטרונגיות ראה הרץ-לזרוביץ. פוקס. עמוד 147-149 : או המכון לאינטגרציה עמוד 3.
4. עפ"י התפיסה העקרונית של הוראה בשיטת הגייקסו חייבת לבוא בחינה בסוף יחידת ההוראה, ראה במקורות הנ"ל.

ה"תפילה" / מ.ג. שטקליס ו"עם ילדים בקפריסין" / זאב

דליה שטיין

כשאנחנו מבקשים ללמוד ולהכיר פרק כלשהו מהעבר, מציעים לנו ספרי ההיסטוריה תאורי עובדות, מצבים ותהליכים. אך את הדי התקופה ואווירתה ניתן לקלוט, או "לנשום" (מינוח של זאב) באמצעות היצירה הספרותית. לשני השירים בהם נדון, "התפילה" של מ.ג. שטקליס, ו"עם ילדים בקפריסין" של זאב, נושא משותף - העליה.

ליתר דיוק, "טרור עליה", שכן העולים הפוטנציאליים עדיין לא הגיעו לארץ. בשני השירים מייצגות דמויות הדוברים את ההתייחסות הרגשית של בני היישוב העברי בארץ אל פליטי השואה: ההזדהות איתם, רגשות החמלה, הכמיהה לקבץ אותם אלינו לנחם, לרפא ולשקם.

רקע התקופה - לשני השירים - שנות הארבעים המאוחרות וראשית שנות החמישים. מלחמת העולם השנייה נסתיימה. בארץ כבר יודעים ומתקשים לעכל את הידיעות על השואה, על ההיקף ועל המהות של האסון הנורא.

נוסף על תחושות האבל והזעם, חשים ביישוב תסכול נורא, על קוצר ידנו, לאסוף את הניצולים ולהביאם אלינו. בכאב עוקבים בארץ אחר גורל הפליטים המטלטלים בספינות רעועות בימים, חלקם מוחזרים בכוח לנמל המוצא, חלקם מועברים ע"י השלטון הבריטי לקפריסין ויש.... הטובעים בים.

שני היוצרים נותנים ביטוי לאווירה הקשה השוררת בארץ ולהלכי הרוח הרווחים בציבור, אך אצל שניהם קיימת גם "נגיעה אישית" בנושא.

זאב המשורר הוא גם מורה, מחנך ואיש עשייה; עם הקמת צה"ל הוא מתמנה לקצין חינוך ראשי. שירו "עם ילדים בקפריסין", מהווה מבע פיוטי לחוויה אותנטית שחוה; זאב נשלח ע"י ההגנה למחנות המעפילים בקפריסין, חי עם המגורשים ושימש להם מדריך רוחני.

מרים ילן-שטקליס נשאה עימה מילדות, "מיכוות אש" אישית, זכר התנסות קשה של פרעות, גירוש ונדודים. אביה די"ר יהודה ליב וילנסקי היה מנהיג ובא כוח הקהילה היהודית באוקראינה. בפרעות 1905 טפלו עליו אשמת "חתיירה כנגד השלטון" והמשפחה נאלצה לברוח ולנדוד מעיר לעיר עם מרים הקטנה, בת החמש. בספרה "חיים ומילים" מספרת מ.ג. שטקליס על הזכרונות הקשים של הפוגרומים שחוותה, ועל ההתנסות האישית שלה כ"פליטה יהודייה". בספר שיריה הרוסי (שכתבה בילדותה): "השיר הראשון הוא שיר על פוגרום, ואין זה מקרה, ושמו יהסתכל בעיני ילדינו".

שני השירים שלפנינו מעוצבים כמטולוגים של הדוברים, בשניהם מופיעות דמויות ילדים, ובשניהם מובעת תחושת שייכות עזה לקולקטיב, אך, מטבע הדברים, דרכי העיצוב והעיבוד - שונות.

השיר: "עם ילדים בקפריסין" / זאב

כותרת השיר - אינטגרלית. בלעדית חסר מידע חיוני להבנת השיר. הכותרת מצביעה על הסיטואציה של שהייה "עם ילדים" (עדיין לא ידוע מיהו השוהה עימם), ועל מקום ההתרחשות - "קפריסין", ומבהירה מהי התקופה, ומהן הנסיבות ההסטוריות של הימצאות הילדים במקום. המשורר זאב, מעניק ביטוי שירי פיוטי לתחושותיו בסיטואציה ריאליסטית של היותו "עם ילדים בקפריסין".

ההקדשה - "לילדים שגורשו מחופי הארץ"-כתובה בלשון אינפורמטיבית "יבשה" ומאופקת. העיצוב הלשוני המתון מבליט את הפאתטי במציאות בה ילדים ניצולי השואה מגורשים מחופי המבטחים של ארצם וכלואים ב"מחנות הסגורים בקפריסין האיי".

האווירה הקודרת המובעת בשיר, חוסר-האונים שחש הדובר המבוגר מול הילדים, והעומק הפסיכולוגי הנוצר במערכת היחסים בין השותפים לדיאלוג שבשתיקה - כל אלה מעוצבים באמצעות:

- א. המבנה האנאלוגי של השיר.
- ב. בניית מאפייני המשתתפים בדיאלוג מתבססת על "הדממה".
- ג. מוטיב "העיניים" בשיר.
- ד. ארמוזים, משחקי לשון ומלים טעונות אמוציות. השיר כולו בנוי באנאלוגיות:
"הם" מול "אני": המתרחש בלבבם מול המתרחש בלבבי:
"גל שתיקה הפעים לבותם ונבלע בדממה" "גל שתיקה הפעים לבבי - ואדום" שתיקה ודממה מול שתיקה ודממה.
וכן - "נשימה" מול "נשימה":
"הם נשמו ריח שדות שנבטו ריחות סמדר" | "נשמת: עשן, ומחנק, ואסון, הד כרמי יזרעאל, והד ענות עם שנגאל" | ענות עם ביסוריו - "
הם נשמו ממני, "האיש שבא מעבר לתיל", את מה שאני מייצג כלפיהם, את ניחוח החופש ואת ריחות ארץ-ישראל המתחדשת.
הם מתבשמים מהראשוניות, מה"בראשיתיות" - ניחוח ראשית גאולתו של העם, הנרמזת ע"י הביטויים:

"ריח שדות שנבטו" (נביטה, ולא הקמה במלוא קומתה).

"ריחות סמדר . . ." (הפרי בראשית התפתחותו).

"הד ענות עם שנגאל" ("הד", ולא קול במלוא עוצמתו).

המלה "ענות" מהווה אלוזיה מקראית למשה המתקשה להבחין ממרומי ההר במשמעות הקולות הרמים העולה באוזניו. כאן אין הקולות רמים; זאת משום שהילדים אינם קולטים אותם באופן ישיר, אלא באמצעות מתווך, וגם משום שגאולת העם - עודנה בראשיתה.

"הד ענות" (העי' בחטף-פתח), מופיע באנאלוגיה ל"הד ענות" (העי' בחטף-סגול) שבטור השירי המקביל, הד תחושת הרוממות שבגאולה, מול הד רחשי הלב הכואב והמיוסר - והשניים אצל בני אותו העם - "הד ענות עם שנגאל" מול "הד ענות עם ביסוריו".

הארמו "ענות", מעלה את מוטיב "הר-נבו": כמשה, נכספו הילדים אל הארץ, צפו בה מרחוק, אך אליה לא הותרו להכנס.

הדובר נושם וסופג מהילדים היושבים מולו: "עשן, ומחנק, ואסוף", הם מייצגים כלפיו את הייסורים שעברו על עמנו בשואה. השימוש במילה "עשן", בהקשר לשואה, מעלה מטען אסוציאציות כבד וקשה.

לדיאלוג כולו מבנה אנאלוגי והוא מתבסס על השתיקה.

האנאלוגיות והשתיקה קיימות בשיר עד לבית שלפני האחרון:

"דמעה ירדה מעיני של נער,

נקשרה דמעה בעיני וניגר הצער

בדממת אין-קול".

השורש "קשר" משמש הן כצירוף לשוני ל"דמעה"; "נקשרה דמעה", והן כרמו ל"קשר" הנוצר ומתהדק בין הדובר לבין הילדים.

בדממה נמוגו הדמעות וקשרו את שני השותפים לדיאלוג ולשתיקה - למהות אחת. תוך השתיקה והדממה נרקמה ביניהם מערכת יחסים עמוקה:

הדובר חש מה כל אחד מהילדים נושא על גבו מהעבר, ולמה הוא מצפה.

הילדים חשים בהזדהות שלו עם כאבם ועם תביעות לבבם ("בפעם לבב תבעו מולדת"). הם מבחינים ברגישות שלו וביכולתו לקלוט את אשר הם משדרים לו ללא מילים. הם חשים בלטיפות האבהיות שהוא מעניק להם בעיניו, ובתחושה הקשה שלו על קוצר ידו:

"ישבתי כאב עני, חסר לחם,

לפני ילדו מעונה הרעב . . .".

ורק לאחר שאמרו את הכל באמצעות . . . השתיקה - התחילו לדבר:

"ואז

אז התחלנו לדבר,

אחרי שאמרנו את הכל".

השיחה שבשתיקה מתקיימת באמצעות העיניים.

מוטיב העיניים שזור במהלך השיר:
 הטור הראשון בשיר מתאר את המפגש, כשהדיאלוג שבשתיקה נפתח בעיניים
 הנפקחות של הילדים אל מול הדובר:
 "הם פקחו עיניים צמאות נחמה".
 הדובר קולט את הצמאון לנחמה שמביעות עיני הילדים, כשם שהוא קולט את
 החזווה הנובטת בצדעי מצחם למראהו ("למראיי").
 ובהמשך ה"שיחה הדמומה": "מבט עיניים מצפון שתק: ארץ ישראל".
 בעיניו קולט הדובר את התביעה למולדת שמביעות עיני הילדים הנעוצות בו:
 "בדוק על עיניים . . . תבעו מולדת".
 בעיניו הוא מפענח את סערת הרגשות המרוסנת והמובעת:
 "בניד שפה רועדת
 בפעם לבב . . ."

מראה העיניים הניבט מהחלון, מהווה ניגוד אירוני לחלומות הילדים על מולדת:
 "בחלון ניבט: תיל, מגדל וחיל".
 כל אלה נועדו לשלול חרות, ממיז מהילדים ידועי הסבל היושבים "עם ומול"
 הדובר.

בעינו מלטף הדובר את הילדים:
 "עיני ליטפה ראשם העירום מלטיפת אם,
 כתפם העירומה מחיבוק אב".

האחדות הושגה באמצעות מיזוג דמעות הצער הניגרות מעיני שני הצדדים
 ההופכים באמצעות הדמעה לאחד.

זאב בחר לבטא את רגשות העם כלפי ניצוליו מנקודת התצפית של דובר מבוגר
 היושב וכואב "עם ומול" י ל ד י ס ניצולי שואה.
 דמות הילד מסמלת תום משתי הבחינות:
 א. הוא תם ונקי מכל אשמה (וסובל).
 ב. הוא תמים מלהבין את פשר המצבים אליהם נקלע, צעיר וחלש מלהיות
 מצוייד בידע ובכלים של המבוגרים להתגונן.
 הדמויות המיוסרות של הילדים, יוצרות בקורא הזדהות עם הילדים, ועם הדובר
 המבוגר היושב וכואב מולם . . .

השיר "התפילה" / מרים ילן-שטקליס

השיר נכתב ב-1940. בשנות החמישים הראשונות, נענתה מרים-ילן לבקשת יעקוב צור ותרגמה את השיר לאידיש, ואף לרוסית.

השיר אינו מתמקד בעולים הפוטנציאליים עצמם, אלא בתחושת הילד הדובר, שיש לפעול למענם. דני בן השמונה קלט מהמבוגרים את האווירה ואת הרגשות כלפי האחים הפזורים בתפוצות בכלל, וכלפי ניצולי השואה בפרט, והוא מחליט לעשות מעשה; הילד עולה ועומד ב"מקום הקרוב ביותר לאלוהים", בירושלים, על הגג, כדי להשמיע את תפילתו בפניו.

עיצוב הדובר-הילד, מאפשר "הזרה", היינו, הצגת הדברים מזווית ראייה שונה, תמימה, ילדית. באמצעות המונולוג של הילד הקטן המשתקק כל-כך לסייע ולהעלות את כל בני העם כולם לארצנו, חש הקורא ב"רוח התקופה".

הכותרת: "התפילה"

הדובר מביע בדרכו הילדית את ה"תפילה", את תפילת המשאלה של הרבים. הילד הדובר פונה פנייה ישירה לאלוהים ומבקש שיייע לו להגשים את תכניתו ולהעלות את כל היהודים אל ארץ ישראל.

המבנה

השיר ארוך מאוד ובנוי כמונולוג, כפנייה נרגשת של דיבור חופשי; לכן אינו שקול. המבנה התחבירי מגוון; קיימים בו זה בצד זה סוגי משפטים שונים וכן טורים ארוכים מאוד בצד טורים קצרים, כל אלה בהתאם לתכנים המובעים ולמידת ההתרגשות של הדובר.

מבנה השיר מעגלי: הוא נפתח ומסתיים בפנייה הישירה, החברית והקרובה של הילד דני לה'.

בפתיחה: "שלום עליך אדוני.

אני דני".

ובסיום התפילה - שב הילד ליחסים האינטימיים שלו עם ה':

"מה לך! לא אכפת! . . ."

" . . . ואני מבקש כל-כך . . ."

וכן: "בבקשה, אל תשכח . . ."

המעגליות נובעת מהעובדה שמראשית השיר ועד לסופו, אין הדובר יוצא ממעגל תפילת המשאלה.

דמות הילד הדובר

מ. י. בונה דמות אמינה של ילד אינטליגנטי, בעל ידע רב לגילו, לגיל שמונה, החש מעורבות עזה במתרחש סביבו.

לילד רקע של ידיעות בתחומים רבים:

שמות ארצות

שמות יבשות

הכרת מספרים (מאה ושבעים אלף . . .)

משקל (טון)

שליטה יפה לגילו בלשון:

שימוש במלים נרדפות (זקנים - ישישים)

הסתייעות בדימוי: "וכנפיו כענן פורש על שמים בסתו".

שליטה בתחביר, שמוש בסמיכות.

ניסוח בטויים פאתטיים-ציוריים: "כלבלב עיוור . . .".

יש לו מושגים מגובשים על ה' :

מקומו בשמים, והוא יודע כל.

דני הוא ילד נבון, אך תמים; הוא מוכן לקבל על עצמו להיות הגואל, בסיוע "קל" של אלוהים, הכל-יכול. והוא אופטימי, יש לו תכנית יפה ונכונות לעזור, והוא כל-כך רוצה, כך שאינו רואה סיבה לאי-שיתוף פעולה מצד האלוהים.

הילדי שבו בא לידי ביטוי באמצעים הבאים:

בהגזמות בתאור מבנה האווירון, בגודלו . . .

זהו אווירון דמיוני, במשקל (170,000 טון) במבנה הסולם הארוך שהוא "מתפתל ומתפתל" . . .

במערכת דימוי אבסטרקטית, במרכיבים האסוציאטיביים ובחלומות הילדיים.

התכנית שלו כולה מצוייה במישור השטוח והידיעה כולה - בחלל.

דני רוצה להציל את כל היהודים כולם, אבל אינו יודע שום דבר עליהם מלבד העובדה שהם מפוזרים בארצות רבות וסובלים שם. הוא מניח שאם יבואו לארץ, יהיה להם טוב. אין לו תכנית המשך, מה יעשה בעולים לאחר בואם.

הוא שומע בבית ומפי מבוגרים אחרים על המצוקות ורוצה להיות הגואל.

כמו מתיתיהו, כמו יהודה המכבי, הוא משווה עצמו לדמויות האלה, האלוזיה מופיעה כאן כמרכיב בדימוי הסגור: גיבור כמו . . .

הגבורה שהוא מבקש אינה פיסית בלבד, אלא גם גבורה רוחנית.

מערכת האסוציאציות שהוא מעלה, קרובה לחנוכה, והוא ממנה את עצמו כממשיך מסורת הגבורה, כגיבור האומה.

מבלי להבין את מורכבות הבעיה, הוא מבקש לה פתרון ילדי, דמיוני, כשהוא מתפקד בדמות "הגיבור והמושיע" העומד בראש המבצע.

מתגבשת דמות אמינה של ילד; אנחנו משתכנעים שאכן דני עולה על הגג בירושלים כדי לדבר משם עם ה', מתוך הזדהות עם תחושת המצוקות שהילכו באותה תקופה. לעיצוב האמינות בדמות הילד, תורם הקטלוג שלו, רשימת החפצים שאינו מבקש לעצמו. הדברים עליהם מוכן דני בן השמונה (בשנות הארבעים) לוותר: עט נובע, כדורגל, "ואף לא אופניים . . ." ("הואף לא" מדגיש את גודל הוויתור). הילד מוותר על טובתו האישית, למען . . . עשייה במישור הלאומי, לצורך המרכזי ביותר - העלייה לארץ.

הרצונות שעל מימושם הוא מוותר, הם רצונות של ילד רגיל, התאור הדימוי של האווירון מנוסח אף הוא במונחים של ילד רגיל. הבולט כאן הוא הוויתור על מה שהיה רוצה לעצמו, וזאת למען עם ישראל.

דני, הצבר הקטן שבירושלים על הגג, חש קשר ריגשי עמוק אל כל היהודים, בני כל הגילאים. את כולם הוא רוצה להציל. עם זאת, הוא מגלה רגישות מיוחדת כלפי הילדים. בתכנון האווירון "המוזמן" הוא מבקש שהכתובת המכריזה באותיות של זהב: "פה עולים יהודים אל ארץ-ישראל", תופיע באותיות גדולות ונבדלות, על מנת להקל על הילדים לקרוא ולהבין:

"כל אות ואות גדולה ונבדלת,
למען תקרא כל ילדה וכל ילד".

דמות הילד האמינה אינה ניזקקת להנמכת לשון, ואינה מתבססת על רובד לשוני נמוך. הילד מדבר בלשון תקנית יפה ועשירה לגילו (ומשתמש בצירופים כבולים כמו "עשני", "למדני").

בשני השירים - שתי צורות עיבוד של אותו הנושא: התייחסות תושבי הארץ אל הפליטים - הקשר אל ניצולי השואה.

בשני השירים משתקפת תחושה של אחריות אישית, ורצון עז להשתלב בעשייה הלאומית.

הדובר המבוגר, בשירו של זאב, חש חוסר אונים, תוך שהוא נמצא בסיטואציה של "עשייה", בשבתו "עם ילדים בקפריסין".

לעומתו, דני בן השמונה, מגלה בטחון, שבסיוע קל של אלוהים, הוא דני, מסוגל לעמוד בהמשך ביצוע המשימות הלאומיות. ולפיכך, פותח הילד את פעילותו בהשמעת "תפילה"

הצעות דיזקטיות

1. מומלץ להפנות את התלמידים למקורות בע"פ ובכתב להכרת רקע התקופה. פעילות זאת תענה על שתי מטרות:
 - א. תקל על הבנה טובה יותר של השירים.
 - ב. תאפשר לערוך הקבלה בין תרומת הידע ההסטורי - האינפורמטיבי, לבין תרומת הספרות, להיכרות עם תקופה בעבר.

- 2 עריכת השוואה בין שני השירים. תיתכן פעילות בשלוש רמות:
 ברמה א' יקבעו התלמידים עצמם את הקריטריונים להשוואה.
 ברמה ב' יקבלו התלמידים את שמות הסעיפים, ועל-פיהם יערכו את
 ההשוואה. ברמה ג' יקבלו התלמידים את שמות הסעיפים להשוואה, ואת
 התשובות (פזורות), ויערכו אותם בהתאם.
- 3 על מנת להבליט את סוגי האווירה השונים בשני השירים, כדאי שהילדים
 יכינו עצמם לקריאה יפה של השירים על רקע מוסיקלי שיבחרו. הכנת
 קלטת בבית מאפשרת עריכה ו"בישולי" של שילוב קטעי מוסיקה (חשוב
 שינקמו את הבחירה).
- 4 מומלץ להביא לתלמידים (מכיתה ו' ואילך) "צימוקים" מההשוואה בין
 הנוסח העברי של השיר "התפילה" לבין הנוסח האידי. לצורך זה ראה
 המאמר שפרסמה שרה אלקין ב"ספרות ילדים ונוער" ספטמבר 1984:
 ה"תפילה" בעברית ובאידיש, השוואה.
 מעניין להשוות מקור ותרגום שנכתב אף הוא ע"י המחברת. כדאי לעקוב
 ולבדוק (בין השאר) איך משפיעה השפה השונה (ואולי גם זמן הכתיבה
 המאוחר יותר של הנוסח האידי) על הסגנון, על הטון המקבל גוון פאתטי,
 על דמות הצבר הנמוגה, בנוסח האידי, החל ממילות הפנייה, בלשון
 הנמצות והמביעה יראת כבוד של הילד לאלוהים.
 ניתן לפנות לכל כותרת כנקודת מוצא אל השיר.
- 5 לדוגמה: בשיר "תפילה", אפשר להרחיב במושג "תפילה" כפעולה חוץ-
 ספרותית מכינה, אח"כ להעלות השערות, מה יעלה ילד בן שמונה בשנות
 הארבעים בתפילתו?
 לאחר העיון בשני השירים, ניתן ליצור "תצלובת כותרות", ולחשוב:
 איזו "תפילה" היה יכול להשמיע הדובר המבוגר בשירו של זאב?
 ו . . איך היה דני בן השמונה נוהג בסיטואציה של מפגש "עם הילדים
 בקפריסין"?
- איזה דיאלוג בשתיקה, או אחר, יכול היה להיווצר בין דני הצבר לילדי
 קפריסין?
 ניתן לקרב את הדברים אל התלמידים: איזו תפילה הייתי אני משמיע?
 או: אני "עם הילדים בקפריסין".
- 6 בשיר ה"תפילה" - נפנה את התלמידים לבדוק את דרכי העצוב של דמות
 הילד. נזמין את הילדים לסמן בגליון המודפס ביטויים מהם ניתן להסיק
 מסקנות על אופיו, ולתת כותרת לממצאים (גם כאן ניתן לעבוד בשלוש
 רמות לפי הדוגמה בסעיף 2).

7. בשיר "עם ילדים בקפריסין" כדאי לשים דגש על:
א. בדיקת המבנה האנאלוגי של השיר (העברת קווין בין הביטויים המקבילים).
- ב. מעקב אחר מוטיב ה"עיניים" (סימון הביטויים הקשורים בעיניים ובראייה ואח"כ בדיקת מהלך השיר באמצעות ביטויים אלה).
8. רצוי להרחיב את היכרות התלמידים עם שני היוצרים הקלסיים בספרות הילדים שלנו.
9. ניתן להסתייע בשירים לפעילויות חוץ-ספרותיות על מנת להשליך על האקטואליה של קליטת העליה בימינו.
כמו: מהו היחס בו מתקבלים עולים כיום? (לפי הרגשה אישית, לפי תגובות הסביבה, ולפי אמצעי התקשורת).
מה יכולים ילדים (כדני, וגדולים יותר) לתרום למען קליטת עלייה?
דני היה מוכן לוותר על . . . האם גם אנחנו (אני) מוכנים לוותרים? על מה?
לשם מה?

הצעה לעיבוד דיסקטי בשלוש רמות לסיפור "דודה יוסיפינה נשארתי באסס" / נורית זרחי

כתבה שרה ציוני

הצעה זו מתבססת על ההנחות הבאות:

א. בין תלמידי הכיתה יש שונות רבה, ולכן יש להציע לכל לומד עבודה ברמתו, לפי יכולתו ולפי הזמן הנדרש לו לעבודה. העיבוד שלהלן מציע שלוש רמות, אך גם אלו אינן "סוף פסוק" והמורה יכולה לפרוט את ההצעות לרמות נוספות.

ב. כל ילדי הכיתה יכולים להגיע לרמת מינימום - הווה אומר, הבנה בסיסית של הסיפור: ידיעת העלילה ואיפיוני הדמויות שבו. על בסיס רמת המינימום הזו, יתקדם כל לומד לפי רמתו.

ג. רמת המינימום שאליה יגיע כל לומד, הוא פועל יוצא של הבנת הנקרא. אי לכך מבוססת ההצעה שלהלן על מיומנויות הבנת הנקרא לכתה ה', כפי שנוסחו בחוברת "תכנית בסיס בהבנת הנקרא ובחשבון לביה"ס היסודי", הוצאת ון-ליר, ירושלים, מאי 1989.

ד. מורה העובדת בשלוש רמות בכיתה ערה לזמן הדיפרנציאלי הנדרש לכל לומד. יהיו ילדים שידרש להם זמן רב יותר, ואחרים - יסיימו את המטלות בזמן קצר. אי לכך מוצעות להלן גם פעילויות אקסטנסיוניות והלומד רשאי לבחור את הפעילויות התביבות עליו.

ה. מבנה היחידה המוצעת להלן כולל פעילויות לכל הכתה (פתיחה, סיכום) ופעילויות לעבודה בקבוצות הומוגניות. חשוב ביותר שהמורה תלמד בקבוצה הקטנה, לפחות עשרים דקות. רצוי שהקבוצה הראשונה שאיתה תעבוד המורה, תהיה הקבוצה החלשה. את שאר זמנה תחלק לעבודה עם שתי הקבוצות הנותרות. בתום העבודות הקבוצתיות יש מקום לסיכום כיתתי. כל תלמיד מכל רמה, יוכל להשתתף בסיכום זה, שהרי עבד על טקסט קודם לכן בעבודה הקבוצתית.

ו. הצעה זו בנויה על חומרי הלמידה הבאים:

- מפגשים לכיתה ד', חוברת לתלמיד ומדריך למורה, בעריכת אדיר כהן.
- ארץ ממות, חוברת לתלמיד, האגף לתוכניות לימודים.
- לקט חמד, על הארץ הטובה, חוברת 2-3, מדריך למורה, האגף לתוכניות לימודים.

פתיחה לכל חכיתה (כ - 20 דקות)

המורה תביא לכיתה חפצים עתיקים אחדים. אלו יכולים להיות חפצים הנזכרים בסיפור, (כגון: מיחם, שעון, מטוטלת, מקל טיולים מגולף, בובת בד לבושה בשמלת מלמלה, מנורת נפט), או שאינם נזכרים בו, אבל הם בעלי "הסטוריה" למורה.

המורה תשוחח עם התלמידים אודות החפץ (או החפצים) כגון:

מה לדעתכם החפץ הזה?

למה הוא משמש או למה שימש?

מהיכן לדעתכם, הובא ארצה?

האם הוא חפץ ישן או חדש, לפי צורתו, מבנהו?

כאן תספר המורה על "גלגולי" החפץ, איך עבר מדור לדור והגיע לידיה. ושוב תשאל:

- מה מרגיש בעל החפץ כלפי החפץ? היש לו בכלל יחס אליו? מה החפץ יכול להזכיר לו?

- מה יענה בעל החפץ למי שיטען, שחפץ זה הנו גרוטאה ואין בו כל חפץ ושימוש?

(המורה "תשחק" טיפוס המזלזל בחפצים ישנים, לועג לרגשנות שמעורר חפץ ישן בבעליו)

השיחה צריכה להוביל לקשר הריגשי שיש לאנשים כלפי חפצים, במיוחד כלפי חפצים משפחתיים שעברו מדור לדור ומזכירים לבעל החפץ את שורשיו. זאת, גם אם בארץ חדשה שאליה הגיע בעל החפץ, חפצים אלה נראים מיושנים ו"גלותיים".

המורה תאמר לכתה: נקרא סיפור של נורית זרחי, ואתם תאמרו לי מה הקשר בין השיחה שלנו על החפצים שהבאתי, לבין הסיפור.

רושמת על הלוח: " דודה יוספינה נשאת באסם" מאת נורית זרחי.

מחלקת לתלמידים את הטקסט.

המורה קוראת את הסיפור.

שיחה התרשמותית: מה אהבתם בסיפור? מה לא אהבתם?

איזה דמות חביבה עליכם? איזה דמות מרגיזה אתכם? למה? נמקו תחושותיכם. עתה תעבור הכתה לעבודה בקבוצות.

הקבוצות הבינוניות והגבוהות תעבדנה על דפי העבודה, לבדן (או בעזרת סייעת, אם יש כזו בכתה). המורה תעבוד עם הקבוצה החלשה.

מסרות לקבוצה החלשה

- א. התלמיד יבחר תשובה נכונה (מתוך שלוש תשובות נתונות) לגבי האירועים העיקרים שבעלילה.
- ב. התלמיד יסיק מה הן תכונותיה העיקריות של יוסיפינה.
- ג. התלמיד יבחר ברעיון המרכזי בסיפור (מתוך שלושה רעיונות נתונים): הנקלט התורם לחברה הקולטת, מתקבל על ידיה, גם אם הוא שונה ממרבית חבריה.

עבודה לקבוצה החלשה

המורה יושבת עם הקבוצה החלשה, מיד בתום הפתיחה, ומבררת קודם כל, את מידת הבנת הסיפור. השאלות, בשלב זה, אינפורמטיביות. לעיתים מכוונת המורה למראה מקום מסוים ולקריאת קטע, ועל בסיס הקריאה שואלת שאלות, ולעיתים - שואלת שאלה והלומדים יוכיחו תשובותיהם מן הכתוב.

- מה שם הסיפור שקראנו?
- מי זו יוסיפינה?
- עם מי היא באה לכפר?
- מה הביאה איתה?
- למה לא השתכנה בדירת עולים רגילה?
- היכן גרה בכפר?
- מדוע ערכה עמליה "מבחן" לחברותיה?
- מי זכתה ב"מבחן" ומדוע?
- מה קרה בליל השטפון?
- איך הגיבו אנשי הכפר?

המורה תאמר: - עכשיו נראה אם נוכל לסדר את האירועים לפי סדרם. נותנת לכל לומד בקבוצה רצועה ועליה רשום אירוע אחד. כל ילד מניח את הרצועה שלו גלויה לעיני האחרים, וקורא את הכתוב בה. המורה מבקשת לסדר את האירועים, לפי סדרם, במרכז השולחן. כל אחד מניח את האירוע "שלו" במקום הנכון. גם המורה משתתפת ב"משחק" ומניחה את האירוע הראשון. תוך כדי הנחת הרצועות שואלת המורה להסבר מילים קשות, להנמקות, ומרחיבה מעט את המידע שברצועה.

הרצועות:	יוסיפינה ועמליה משתכנות באסם, בגלל החפצים הרבים שהביאו
	עמליה עורכת "מבחן" לחברותיה
	ועד הכפר דורש מיוסיפינה לפנות את האסם
	יוסיפינה מסרבת לפנות את האסם ולזרוק משוהו מחפציה
	שטפון ב"שעועית", החשמל ניתק
	יוסיפינה, עמליה, נחמה ולוסיטיג אופים לחמים בתנור הברזל.
	אנשי הכפר מודים ליוסיפינה על הלחמים שאפתה ומאפשרים לה להשאר לגור באסם

המורה מסכמת:

עכשיו, כשאנו יודעים מהי העלילה, מה קרה בדיוק לפי רצף האירועים, ננסה ללמוד מעט על הדמויות.

- מי הדמויות בסיפור?

- אני אומר פרטים מן הסיפור על דמות מסוימת, או על דמויות, ואתם תאמרו לי מי הדמות.

א. הבאתי איתי מחוץ לארץ מיחם ענק, שעון ישן, אוסף בולים ישן, בדים מיוחדים, צנצנות וכדי חרס ועוד הרבה חפצים ישנים.

ב. אני האחיינית של יוסיפינה, אני בת תשע.

ג. אני לא זרקתי מעולם חפץ כלשהו שהיה שייך למישהו במשפחתי.

ד. ערכתי מבחן לילדי כיתתי: הילדה שתבחר בבובה הישנה תהיה חברתי.

ה. קראו לי "רוזנת האורווה".

ו. דרשנו מיוסיפינה לפנות את האסם, ולזרוק את חפציה הישנים והמיותרים, ולעבור לדירה רגילה.

ז. לא הכנתי את מלאי הלחם הדרוש, כי הייתי חולה.

ח. אפיתי לחמים בתבניות מיוחדות, בתנור הברזל הישן, בליל הגשם והשטפון.

ט. בשטפון, כשכבה החשמל, לא יכולתי לאפות בתנור החשמלי.

י. הבאתי ליוסיפינה זר עצום של כלניות כחולות.

יא. אמרנו ליוסיפינה שזה היה מעשה יפה של עזרה הדדית.

תוך כדי "גילוי" הדמות, שואלת המורה, לפי מה ידעתם, ומרחיבה מעט את השיחה על הדמויות. והמורה שואלת עכשיו: מה בעצם אפשר ללמוד מן הסיפור? כאן תהיה שיחה חפשית בין ילדי הקבוצה, כאשר המורה מנחה את השיחה להתיחסות הדדית לדברי הלומדים.

עכשיו יקבלו הלומדים את דף העבודה המיועד לרמתם. המורה תנחה את העיון הראשוני בדף: לפי הוראת המורה יקראו את ההוראות בדף והמורה תברר אם הבינו מה עליהם לעשות. את הביצוע יבצעו בעצמם, כשהמורה תעבור לעבודה עם קבוצה אחרת. בתום עבודתם בדף הם מגישים אותו למורה לבדיקה.

השיחה והפעילות עם המורה תקח כ- 20 דקות. מילוי דף העבודה - כ- 10 דקות.

דף עבודה לקבוצה החלשה

1. סמן במעגל את התשובה הנכונה:

א. היישוב "שעועית", בו מתרחש הסיפור, הוא

1. עיר גדולה

2. כפר חקלאי

3. שכונה בתל - אביב

- ב. יוסיפינה מתעקשת לשמור על חפציה הישנים.
1. כדי להרגיז את אנשי הכפר.
 2. כי הם של בני משפחתה והיא קשורה אליהם מאד.
 3. כי היא אוהבת דברים משונים.
- ג. עמליה פחדה
1. שלא תמצא אף חברה אחת שתוכל להזמין הביתה.
 2. שיגרשו אותם מן הכפר.
 3. שהחפצים הישנים יגנבו מן הבית.
- ד. אנשי הכפר דרשו מיוסיפינה להפטר מכל חפציה המשונים ולעבור לדירה רגילה כי
1. היו זקוקים לאסם כדי לשכן בו שני סוסים שקבלו.
 2. רצו להרגיז את יוסיפינה.
 3. נחמה היתה חברה של עמליה.
- ה. בשטפון הגדול אפתה יוסיפינה את הלחמים
1. בתנור חשמלי גדול שהיה באסם
 2. במקרר חשמלי ישן שהיה באסם
 3. בתנור הברזל הגדול של סבתא.
- ו. אנשי הכפר הודו ליוסיפינה כך:
 1. הביאו לה זר פרחים ענק
 2. הרשו לה להשאר לגור באסם
 3. נתנו לה דירה גדולה בכפר.
2. מחק את השגיאה
אפשר לאמר על יוסיפינה שהיא:
מוותרת בקלות, עקשנית, אינה מתחשבת במה שאומרים עליה, שונה בהתנהגותה ובמראה, שונאת חפצים ישנים, קשורה לחפצים ישנים של בני משפחתה, מגישה עזרה בעת הצורך.
3. סמן במעגל את התשובה הנראית לך ביותר
- אפשר ללמוד מן הסיפור כי
1. מי שעוזר לאחרים בשעת צרה, מתקבל בחביבות על ידי החברה, גם אם הוא שונה.
 2. מי שאוסף חפצים ישנים, מתקבל בחביבות בחברה, גם אם הוא מארץ אחרת.
 3. מי שאופה לחמים בתבניות מיוחדות, מצליח בחיים.

מטרות לקבוצה החזקה

1. התלמיד יסיק כי הסיפור מתרחש בכפר חקלאי קטן בארץ, בתקופת העליה הגדולה וכי אנשי הכפר התנתקו מעברם ועוסקים בהווה.
 2. התלמיד יסיק כי שיאו של הסיפור הוא השטפון ואפית הלחמים.
 3. התלמיד יאפיין את יוסיפינה על סמך איסוף תפציה, ועל סמך דיבוריה ומעשיה, כדמות עקשנית, תמהונית, קשורה מאד לעבר, ואגוצנטרית. אך גם טובת לב, בעלת יוזמה ונכונה לעזור בשעת משבר.
 4. התלמיד יאפיין את עמליה כדמות מתווכחת ותנונה בדילמה.
 5. התלמיד יציין את המסרים העולים מן הסיפור: (1) יש לתת כבוד לכל אדם, גם אם הוא שונה, במיוחד במצבים של קליטת עליה. (2) כיבוד העבר הוא בסיס להתמודדות עם קשיים בהווה. (3) נכונות הנקלט לפעול למען החברה החדשה, גורם לחברה הקולטת לקבלו, גם אם הוא שונה.
- הקבוצה החזקה תעבוד על דפי העבודה לבדה, ללא עזרת מורה. תלמיד מקבוצה זו, שסיים עבודתו יכול לבחור פעילויות אקסטנסיביות. המורה תתפנה במהלך היחידה, לאחר שעבדה עם הקבוצה החלשה, לשבת גם עם הקבוצה החזקה, כ-20 דקות. בזמן זה תברר עם התלמידים אם היו להם קשיים בביצוע דף העבודה. אם כן-תסביר ותעזור. תאזין לתשובות אחדות למטלות שבצעו התלמידים, ותעורר שיחה בקבוצה אודות התשובות שנשמעו. תקח לבדיקה את כל עבודות התלמידים ותתן עליהם משוב. בדפי העבודה משימות רבות. המורה תשקול ותחליט אם לתת את כולן או את חלקן בלבד.

דף עבודה לקבוצה החזקה

אם אתה מתקשה בביצוע מטלה מסוימת - התייעץ עם חבריך או השאר את המטלה ללא תשובה, לבירור עם המורה.

א. הרקע

1. קרא את ההסבר למושג "רקע", בחוברת "מפגשים לכתה ה'", בסוף החוברת.
2. אסוף פרטים מן הסיפור על המקום, הזמן והאנשים בסיפור:
מחס את המיותר והשלם
הסיפור מתרחש ביישוב עירוני/כפרי. אפשר לדעת כי "שעועית" הוא יישוב חקלאי קטן לפי.....
אפשר לשער כי הסיפור מתרחש בתקופה של עליה/חוסר עליה לפי.....

האנשים החיים בכפר רואים חשיבות לעתיד/להווה/לעבר בניגוד ליוסיפינה המחשיבה מאד את ה.....אנשים
 אלה דורשים מהדודה יוסיפינה להתאים עצמה למציאות של ההווה ולמסגרת חיי הכפר בארץ, לפי דרישתם ממנה לשמור/להפטר מכל חפציה הרבים ולעבור לגור ב.....כמו כל העולים החדשים תושבי הכפר.
 3 שער מדוע נקרא הכפר "שעועית" ? רשום השערתך.

ב. רצף האירועים (העלילה)

4. קרא את ההסבר למושג "עלילה" בחוברת "מפגשים לכתה ה'", בסוף החוברת.

5. לפניך אירועים שונים המתוארים בסיפור. מספר אותם לפי סדרם.

יוסיפינה, נחמה, עמליה ולוסיטיג אופים לחמים בתנור הברזל.

יוסיפינה מסרבת לפנות את האסם.

שטפון ב"שעועית", החשמל ניתק.

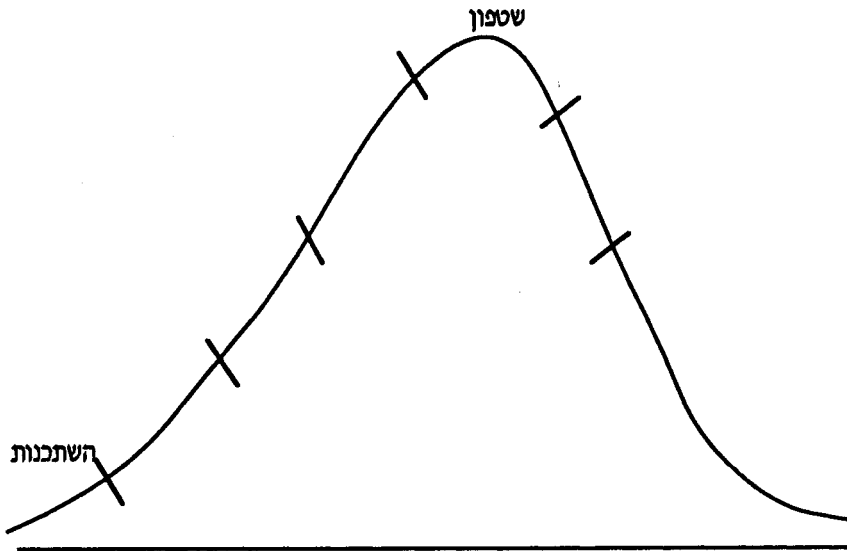
יוסיפינה ועמליה משתכנות באסם, כדי לאחסן בו את חפציהן הרבים.

עמליה עורכת "מבחן" לחברותיה.

ועד הכפר דורש מיוסיפינה לפנות את האסם.

אנשי הכפר מודים ליוסיפינה על הלחמים ומאפשרים לה להשאר לגור באסם.

6. אפשר לשרטט את מהלך רצף האירועים בסיפור בצורה זו:

- א. שבץ את המילים הבאות על קטעי הגרף:
השתכנות/קבלה וחברות/סרוב/שטפון/דרישה לפינוי/מבחן/אפיה.
ב. מדוע, לדעתך, משורטט הגרף בצורה זו? ענה לשאלה.

ג. הדמויות

הדמות הראשית - יוסיפינה

7. לפניך רשימת חפצים חלקית שהביאה אותה הדודה יוסיפינה מארץ הולדתה. עיין היטב בסיפור ובצע את המשימות הבאות:
א. הוסף לרשימת החפצים הרשומה כאן, חפצים נוספים שהביאה יוסיפינה.

ב. סמן בקו את המילים המצביעות על כך שחפצים אלה יצאו מכלל שמוש, או שהם עתיקים.

דוגמה: כדי חרס ששימשו לפני שנים רבות לכיבוש מלפפונים.

- הבולים שהסירה הדודה מעל כל המכתבים שקבלה מעולם.
- שעות מטוטלת שספרותיו דהו.
- כינור נטול מיתרים.
- תנור הברזל הגדול של סבתא.

8. ענה לשאלות הבאות:

א. מה אפשר ללמוד על יוסיפינה לפי רשימת החפצים שהביאה איתה?

ב. מה אפשר ללמוד מן החפצים על המנהגים ועל אורח החיים במקום הולדתה?

ג. מדוע, לדעתך, מסרבת יוסיפינה להפרד מחפציה הישנים?

ד. השלם:

תאור דמותה של יוסיפינה ותאור חפציה הרבים מעוררים בי _____

9. נבדוק מה אנחנו למדים על יוסיפינה מתוך דבריה ומתוך מעשיה.

א. כתוב תכונות אופי שניתן להסיקן מתוך דבריה:

1. "מה יגידו בכפר?" שאלה עמליה.

"למי זה אכפת?" ענתה יוסיפינה.

התכונה: _____

2. "להפטר מכל מה שבא לי מידי בני משפחתי היקרים? לעולם לא

אעלה כזאת על דעתי, אפילו נאלץ לעזוב בשל כך את הכפר!"

התכונה: _____

ב. כתוב תכונות אופי שניתן להסיקן מתוך מעשיה:

1. איסוף חפצים משפחתיים ישנים ושמירה עליהם

התכונה: _____

2. בחירתה לגור באסם

התכונה: _____

3. שתילת צמחים מוזרים בגינתה

התכונה: _____

4. אפיית הלחמים בשעת חרום

התכונה: _____

10. בדודה יוסיפינה חל שינוי במהלך הסיפור. מה השינוי ומתי הוא חל?

11. גם ביחסם של אנשי הכפר כלפי יוסיפינה חל שינוי. מהו ומתי חל?

12. האם גם אתה, כקורא, שינית יחסך אל יוסיפינה? ספר על כך.

13. צייר את הדודה יוסיפינה. חשוב איך נראתה, מה לבשה, מה החזיקה

בידיה וכ'.

דמות משנית: עמליה

14. השלם: לעמליה, אחייניתה של יוסיפינה, יש בעיה: מצד אחד היא מכבדת את הדודה יוסיפינה וקשורה אליה ואל עולמה ומצד שני _____
-
15. השלם: עמליה עורכת "מבחן" לחברותיה, על מנת לדעת את מי תוכל להזמין לביתה, מבלי שתהא לצחוק. דבר זה מלמד על עמליה _____
-
16. אפשר לאמר שתפקידה של עמליה בעימות שבין יוסיפינה לבין אנשי הכפר, הוא תפקיד של (בחר במלה הנכונה מהמילים הבאות: צופה מהצד, מתווכת, מחרחרת ריב) _____
-
17. עמליה אינה מתוארת חיצונית. שער מדוע.
-
18. עמליה היא דמות משנית בסיפור. יש עוד דמויות משניות בסיפור. מי הן הדמויות המשניות הנוספות?
-

ד. רעיון מרכזי ומסר

19. לפניך הגדים אחדים. מתח קו מתחת להגדים המביעים, לדעתך, את המסר שבסיפור (או את הרעיון המרכזי שבו):
- סמרטוטים וגרוטאות עשויים לבוא לידי שימוש ביום מן הימים.
 - מי שמכבד את עברו ושורשיו ואינו עוקר אותם, לא ימצא עצמו בחוסר אוניס בשעת משבר.
 - תרומת הנקלט החדש לחברה החדשה, הקולטת, גורמת לחברה הקולטת לקבלו ולכבדו, אפילו הוא שונה.
 - יש לכבד כל אדם באשר הוא אדם, גם אם הוא שונה במראהו ובהתנהגותו.
 - קליטת עולים היא תהליך קצר וקל, גם לקולטים גם לנקלטים.

מטרות לקבוצה הבינונית

- התלמיד יסיק כי הסיפור מתרחש בכפר חקלאי קטן בארץ, בתקופת העליה הגדולה.
- התלמיד יסדר את האירועים בסיפור לפי סדרם.
- התלמיד יאפיין את יוסיפינה על סמך חפציה, דיבוריה ומעשיה, כדמות עקשנית, תמהונית, קשורה מאד לעברה ואגוצנטרית. אך גם טובת-לב, בעלת יוזמה ונכונה לעזור לזולת בשעת משבר.

4. יבחר משפט המביע את המסר של הסיפור (מתוך ארבעה משפטים נתונים):
 יש לכבד את העולים החדשים ולהיות סובלניים כלפיהם, והעולים החדשים צריכים להשתדל לתרום לתברה הקולטת.
 הקבוצה הבינונית תעבוד על דף העבודה לבדה. המורה תפנה לה כ-20 דקות במהלך היחידה לשבת עם קבוצה זו, לפתור בעיות שהתגלו במהלך עבודתם העצמית ולפתח שיחה על תשובות נבחרות שנתנו בדפי העבודה. תקח את כל העבודות לבדיקה ותתן משוב. תלמיד שסיים עבודתו יכול לבחור פעילויות אקסטנסיביות.

דף עבודה לקבוצה הבינונית

אם אתה מתקשה בביצוע משימה מסוימת, התייעץ עם חבריך לקבוצה או השאר את המשימה לברור עם המורה.

א. הרקע

נאסוף פרטים על האנשים בסיפור, על המקום ועל הזמן.

1. השלם את המילים החסרות, בעזרת מחסן המילים:

"שעועית" הוא _____ . הסיפור מתרחש
 בתקופה של _____ . בכפר גרים _____
 _____ . אנשי הכפר גרים ב _____ ורק
 יוסיפינה גרה ב _____ כי יש לה כל כך הרבה
 _____ , שאין להם מקום בדירה
 רגילה.

מחסן עליה/דירות/יישוב חקלאי/עולים חדשים/אסם/חפצים ישנים.

ב. רצף האירועים (העלילה)

2. לפניך אירועים שונים המתוארים בסיפור. מספר אותם לפי סדרם:

יוסיפינה, עמליה, נחמה ולוסטיג אופים לחמים בתנור הברזל.

יוסיפינה מסרבת לפנות את האסם.

שטפון בשעועית. החשמל ניתק.

יוסיפינה ועמליה משתכנות באסם, כדי לאחסן בו את חפציהן הרבים.

ועד הכפר דורש מיוסיפינה לפנות את האסם.

אנשי הכפר מודים ליוסיפינה על הלחמים ומאפשרים לה להשאר לגור באסם.

ג. הדמויות

3. רשום 7-8 חפצים ישנים שהביאה איתה הדודה יוסיפינה מארץ הולדתה.

4. ענה לשאלות:

א. מה אפשר ללמוד על יוסיפינה לפי רשימת החפצים שהביאה איתה?

5. מה אפשר ללמוד מן החפצים על המנהגים ועל אורח החיים במקום הולדתה?

6. מדוע, לדעתך, מסרבת יוסיפינה להפרד מחפציה הישנים?

7. השלם: תיאור דמותה של יוסיפינה ותיאור חפציה מעורר בי _____

8. נבדוק מה אנחנו למדים על יוסיפינה מתוך דבריה ומתוך מעשיה.

א. רשום תכונות אופי שניתן להסיקן מתוך דבריה:

1. "מה יגידו בכפר?" שאלה עמליה.

"למי זה אכפת?" ענתה יוסיפינה

התכונה: _____

2. "להפטר מכל מה שבא לי מידי בני משפחתי היקרים! לעולם לא

אעלה כזאת על דעתי, אפילו נאלץ לעזוב בשל כך את הכפר"

התכונה: _____

ב. תאר תכונות אופי שניתן להסיקן מתוך מעשיה:

1. איסוף חפצים משפחתיים ישנים ושמירה עליהם

התכונה: _____

2. בחירתה לגור באסם

התכונה: _____

3. שתילת צמחים מוזרים בגינתה

התכונה: _____

4. אפיית הלחמים בשעת חרום

התכונה: _____

9. בהתנהגותה של יוסיפינה חל שינוי במהלך הסיפור. מה השינוי ומתי הוא חל?

10. גם ביחסם של אנשי הכפר כלפי יוסיפינה חל שינוי. מהו ומתי הוא חל?

11. האם גם יחסך שלך כלפי יוסיפינה השתנה במהלך עבודתך על הסיפור? ספר על כך.

12. צינר את הדודה יוסיפינה. חשוב איך נראתה, מה לבשה, מה החזיקה בידיה וכ'.

13. עמליה, לוסטיג ונחמה הן דמויות משניות בסיפור. בחן דמות אחת מהן וכתוב עליה מה שידוע לך מן הסיפור ומה שאתה יכול להסיק אודותיה.

ד. רעיון מרכזי ומסר

לפניך הגדים אחדים. מתם קו מתחת להגדים המביעים, לדעתך, את המסר שבסיפור (או את הרעיון המרכזי שבו):

1. סמרטוטים וגרוטאות עשויים לבוא לידי שמוש ביום מן הימים.
2. יש לכבד עולים חדשים ולהיות סובלניים כלפיהם.
3. עולים חדשים צריכים להשתדל לתרום לחברה הקולטת.
4. עולים חדשים צריכים לדעת לאפות לחמים.
5. כדאי לגור באסם.

פעילויות אקסטנסיביות

את הפעילויות המוצעות להלן כדאי לכתוב על כרטיסיות נאות ולאפשר ללומדים לפעול בהם בזמנם החופשי. עיצובן החיצוני של הכרטיסיות צריך להיות אסתטי ומגרה לעבודה.

א. תעודת זהות ליוסיפינה

בתעודת הזהות שלפניך אתה מתבקש לכתוב פרטים שונים הידועים לך על יוסיפינה ופרטים שונים שאתה משער לגביה. את הפרטים הידועים לך מתוך הסיפור רשום בצבע כחול. את הפרטים שאתה משער רשום בצבע אדום.
תוכל לבצע פעילות זו עם חבר. שוחחו ביניכם על כל פרט שאתם ממלאים בתעודה וחתמו את שמותיכם בסוף התעודה.

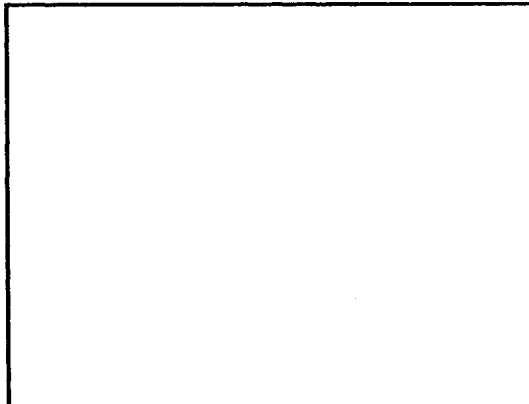
מדינת ישראל

תעודת זהות

מספר: _____

משרד הפנים, חיפה, 1960

תמונת נושא התעודה

חתימה: _____

שם פרטי: _____
שם משפחה: _____
שם האב: _____
שם האם: _____
ארץ לידה _____
שנת לידה: _____
שנת עליה: _____
צבע עיניים: _____
צבע שיער _____
גובה: _____
משקל: _____
מצב משפחתי: _____
שם משפחה לפני הנישואין: _____
ידיעת שפות: _____
דיבור: _____
כתיבה: _____
קריאה: _____

בני משפחה התלויים בה: קשר ושם

_____ כתובת: _____

פרטים מזהים מיוחדים: _____

תכונות אופי:

תחביבים:

אירועים בחייה:

תוספות:

ב. שם הסיפור ופירושו

לפניך שלוש אפשרויות לפירוש שם הסיפור (במיוחד לפירושה של המלה "נשארתי" אשר בשם הסיפור).
איזה פירוש (או פירושים) נראה לך ביותר ומדוע? רשום את תשובתך במחברתך.

זודה יוסיפינה נשארתי באסם

א. יוסיפינה נשארתי לגור באסם בברכתם ובתמיכתם של אנשי הכפר לאחר שהצילה את הכפר בשעת השטפון.	ב. בגלל קשיחותה נשארתי הדודה באסם, נשארתי מבודדת ומנותקת יוצאת דופן ובלתי מקובלת על אנשי הכפר.	ג. הדודה נשארתי בדעתה ובהתנהגותה גם כאשר כל בני הכפר נגדה: היא אינה מוכנה לוותר אף לא על חפץ אחד ולא מוכנה לעבור לדירה.
--	--	---

כדאי ליצור מכל כרטיסיה 5 - 6 עותקים, כדי שיהיו מספיק כרטיסיות למספר גדול של ילדים שירצו לעבוד בפעילויות האקסטנסיביות. את התשובות נותן התלמיד במחברתו (בניגוד לדפי העבודה בהם הוא עונה) והכרטיסיה נשארת בכיתה. יש לדאוג למספר "תעודות זהות" למילוי כמספר ילדי הכיתה, כדי שכולם יוכלו למלאן.

ג. המורה יכולה להכין כרטיסיות "מי אני" לדמויות בסיפור, לפי המוצע בחוברת לתלמיד ב"מפגשים" לכתה ד'.

סיכום היחידה

בסיכום לימוד היחידה אפשר לטפל במרכיבים אחדים:
אפשר להשוות "תעודות זהות", למשל. אפשר לקרוא את הסיפורים הקצרים שבכרטיסיות "מי אני" ולהשוות זיהוי הדמויות והמענה לשאלות. אפשר לחזור לשאלה הפותחת, מה הקשר בין השיחה אודות החפצים שהביאה המורה לבין הסיפור שקראנו, ואפשר, כמובן, "להניע" את השיחה לבעיות קליטה, לקשיי העולים הנקלטים, במיוחד לקושי להתנתק מתרבות ומדרך חיים אליהם רגיל העולה.

נראה לי כי חשוב ביותר לתת, בשיחת הסיכום, ביטוי לתחושות הלומדים כלפי הדמויות והעלילה שבסיפור. ילדים רבים משנים את יחסם אל יוסיפינה תוך כדי העבודה על דמותה. מיחס של זלזול וסלידה הם עוברים ליחס של הערכה וכבוד. לכן יש מקום לשוחח בשיחת הסיכום על רגשות הלומדים כלפי הדמויות בסיפור במהלכה של היחידה.

הסיכום, כמו הפתיחה, צריך להיות קצר - כ-20 דקות. עיקרה של העבודה הוא העבודה בקבוצות, במיוחד בקטע שהמורה עובדת עם הקבוצה.